

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs: 800 fr. per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie: Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, Antwerpen

VOLSTAAT HET NIET DAT DE BEKLAAGDE WORDT VEROORDEELD VOOR HET VERSTRIJKEN VAN DE VERJARINGSTERMIJN VAN DE STRAFVORDERING ?

1. De verjaring van de strafvordering heeft als oogmerk en gevolg dat de beklaagde na het verstrijken van de door de wet gestelde termijn, te rekenen van de dag waarop het misdrijf is gepleegd, die kan gestuit of geschorst worden, niet meer door de strafrechtbank kan veroordeeld worden.

Een verklaring hiervan is dat na verloop van tijd de schuldaanduidingen verzwakken; zij kunnen daardoor verkeerd beoordeeld worden. Ook de beklaagde staat dan voor moeilijkheden om doeltreffend zijn onschuld aan te tonen. Het gevaar voor rechtsdwaling neemt toe.

Het opleggen van een sanctie is slechts dan verantwoord wanneer de gerechtelijke uitspraak geschiedt binnen een redelijke termijn na de schending der maatschappelijke orde. Om deze reden wordt de termijn der strafvordering ingekort wanneer het gaat om misdrijven van minder ernstige aard.

Die overwegingen vindt men terug in alle klassieke verhandelingen over strafrechtspleging en verjaring in strafzaken.

De verjaring der strafvordering steunt op andere grondslagen dan deze der straf (Bekaert, Handboek voor studie en praktijk van het belgisch strafrecht, nr. 528, blz. 338; Bouzat en Pinatel, *Traité de droit pénal*, deel 2, nr. 1.060).

2. Op grond van de bestaansredenen van de voor het uitoefenen der strafvordering en de beoordeling der schuldvraag gestelde termijnen schijnt het evident dat het nodig is *maar ook volstaat* dat tijdig vonnis wordt geveld door de bevoegde strafrechtbank.

Men ziet niet in waarom een onderscheid zou moeten gemaakt worden volgens de aard van het uitgesproken vonnis.

Ook de op tegenspraak uitgesproken veroordeling in eerste aanleg, die niet aangevochten wordt door hoger beroep, en het verstekvonnis, waartegen geen verzet wordt aangetekend, stellen op datum van hun uitspraak een einde aan het onderzoek over de schuldvraag.

Telkens het vonnis tijdig wordt uitgesproken, zij het in eerste aanleg en op tegenspraak of bij verstek, is aan het wettelijk voorschrift voldaan dat de rechtbank binnen de

door de wet gestelde termijn moet oordelen over de schuld en de sanctie opleggen.

3. Tal van vonnissen, voornamelijk van politierechtbanken, betreffende misdrijven met korte verjaringstermijn, zoals verkeersinbreuken en overtredingen, worden uitgesproken kort voor het definitief intreden der verjaring.

Dikwijls wordt door het openbaar ministerie verzaakt aan de uitvoering van een in eerste aanleg bij verstek of op tegenspraak geveld vonnis, hetzij spontaan, hetzij op verzoek van de raadsman van de veroordeelde omdat de gerechtelijke uitspraak slechts na het verstrijken van de termijn der strafvordering definitief geworden is, en doet het openbaar ministerie de veroordeling uit het strafregister schrappen.

4. De heersende rechtsleer oordeelt immers dat de verjaringstermijn der strafvordering steeds zou doorlopen tot wanneer het strafvonnis definitief geworden is, d.w.z. niet meer vatbaar is voor hoger beroep of verzet vanwege de veroordeelde of het openbaar ministerie. En een voor een gewoon rechtsmiddel vatbaar vonnis kan maar definitief — in de aangeduide betekenis — worden wanneer dit rechtsmiddel niet wordt aangewend.

Er wordt blijkbaar verband gelegd tussen enerzijds de verjaring der strafvordering, geregeld door artikelen 21 en volgende van de voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering, en anderzijds de artikelen 91, 92 en 93 van het strafwetboek betreffende het ogenblik waarop de verjaring der uitgesproken straffen ingaat.

Naar luid van artikelen 92 en 93 van het strafwetboek gaat de verjaring der in eerste aanleg uitgesproken correctionele straffen en politiestrafen in te rekenen van de dag waarop het vonnis niet meer kan worden bestreden bij wege van hoger beroep.

Enkel wanneer de straf wordt opgelegd door een in laatste aanleg gewezen vonnis of door een arrest, en ook telkens wanneer een criminele straf wordt opgelegd, gaat de verjaring van de straf dadelijk in te rekenen van de dagtekening van de uitspraak.

Het zou dus niet voldoende zijn dat een in eerste aan-

leg gewezen vonnis, waartegen geen hoger beroep of verzet werd aangetekend, tijdig werd uitgesproken ten overstaan van de termijnen opgelegd door artikel 21 van de voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering.

5. Ik citeer als voorbeeld uit het meest recente werk over «Belgisch Strafrecht» door Vanhoudt en Calewaert, uitgegeven in 1968, en meer bepaald uit het hoofdstuk dat aan het tenietgaan van de straffen gewijd is:

«Zolang het vonnis (bedoeld wordt: verstekvonnis) niet werd betekend wordt het ten andere beschouwd als een daad van vervolging die de verjaring van de publieke vordering stuit maar die in geen enkel opzicht de verjaring van de straf kan doen lopen. Wanneer derhalve voor een correctionele veroordeling drie jaar zijn verstreken sedert een niet betekend vonnis is de verjaring van de strafvordering ingetreden» (deel 3, nr. 2075).

Door deze laatste zin wordt vanzelfsprekend bedoeld het verstekvonnis waartegen geen verzet werd aangetekend door de veroordeelde.

Dezelfde stellingname komt voor in Nypels en Servais, «Code pénal belge interprété», uitgave 1938, art. 92, 5°.

In het bijzonder wordt het geval beoogd waarin het openbaar ministerie nalaat het verstekvonnis te doen betekenen.

Dezelfde oplossing, indien zij de juiste is, geldt uiteraard wanneer het openbaar ministerie bij gebrek aan beschikbare tijd voor het intreden der verjaring, namelijk als voor de stuiting van de termijn noodgedwongen reeds naar een daad van onderzoek of van vervolging geruime tijd vóór het vonnis moest verwezen worden, niet meer in de mogelijkheid is het verstekvonnis tijdig te betekenen.

Dit wordt voor zoveel als nodig bevestigd door de opmerking die volgt op voormeld citaat uit «Belgisch Strafrecht», waar de auteurs er uitdrukkelijk op wijzen dat de termijn waarover het openbaar ministerie beschikt tot een kleinere duur kan herleid zijn.

Duidelijk en beslist stelt Répertoire Pratique de Droit Belge (Tw. Prescription en matière répressive, nr. 158 B) dat tijdens de periode tot aan de betekening van het verstekvonnis en gedurende de 10 daaropvolgende dagen, nodig opdat het vonnis definitief worde, de termijn van de strafvordering doorloopt.

Ook Schuind (Traité pratique de droit criminel, blz. 101, 7°) leert zonder enig voorbehoud dat tijdens de gewone termijn van verzet de verjaringstermijn der strafvordering blijft lopen tot wanneer de verjaring der straf begint.

In Beltjens (Encyclopédie du droit criminel belge, deel 1, blz. 166-167, nr. 34) kan U lezen: «un jugement correctionnel est un acte d'instruction jusqu'à ce qu'il soit devenu définitif, par expiration du délai d'appel. A ce moment la prescription de la peine se substitue à celle de l'action.»

Dezelfde redenering wordt wat verder gevolgd inzake het verzet (zie ook deel I; blz. 446, nr. 12).

In algemene zin formuleert Hayoit de Termicourt (Etude sur l'opposition aux décisions rendues par les juridictions correctionnelles et les tribunaux de police, R.D.P. 1932, blz. 849, nr. 38, met noten 1 en 2) dat de verjaringstermijn der strafvordering doorloopt tot op het ogenblik dat het vonnis definitief geworden is, d.w.z. kracht van gewijsde verworven heeft. Deze algemene formulering stelt het doorlopen van de termijn van de strafvordering toepasselijk zowel op het tegensprekelijk vonnis in eerste aanleg als op het verstekvonnis, tot wanneer geen gewoon rechtsmiddel meer ontvankelijk is.

Hierbij aansluitend, wanneer inzake een verstekvonnis de buitengewone termijn van verzet al ingegaan is: «tant que la condition (bedoeld: het verzet) ne s'était pas accomplie, le cours de l'action publique était suspen-

du». Er staat niet dat de verjaringstermijn sedert het verstekvonnis opgehouden had verder te verstrijken zolang geen verzet wordt aangetekend.

In dezelfde zin schrijft L. Cornil: «la prescription de de l'action court jusqu'au jour où la condamnation est définitive; elle est ensuite suspendue jusqu'à l'opposition» (Cornil, la loi du 9 mars 1908, R.D.P., 1909, blz. 537).

Het is niet in Simon (Strafvordering, deel 1; nr. 290, 9°, blz. 158) dat men een hiermede strijdige mening moet zoeken.

Op gevaar af te vervelen verwijs ik ook naar de uiteenzetting van L. Crahay (Traité des contraventions de police, nr. 138 en 149 i). Het strafvonnis is slechts een daad van stuiting ten opzichte van de loop der strafvordering zolang het niet in kracht van gewijsde is gegaan. Daarom zal bijvoorbeeld slechts 15 dagen na de veroordeling op tegenspraak in eerste aanleg het verloop der strafvordering een einde nemen en de verjaringstermijn der straf beginnen: «l'action publique est alors éteinte et la prescription de la peine prend cours». Die bevestiging doet uiteraard op het geval waarin geen hoger beroep werd aangetekend: indien dit rechtsmiddel wordt aangewend kan de straf niet uitgevoerd worden en haar verjaring niet ingaan.

Dezelfde zienswijze wordt toegepast op het verstekvonnis, al schijnt de auteur zich tenslotte wel even tegen te spreken.

Zo staat het ook in Pandectes Belges (deel 79, Tw Prescription-Interruption de —, blz. 395 en 396, nrs. 47, 1 en 47, 4).

Zal ik het dan maar opgeven?

Neen!

Neen, want het wil mij voorkomen dat de rechtsleer een regel formuleerde die in strijd is met de bestaansredenen van de verjaringstermijn van de strafvordering.

Het praktisch belang van het probleem is een tweede rechtvaardiging om het aan een diepgaand onderzoek te onderwerpen.

6. De stelling dat het in eerste aanleg gewezen strafvonnis door het verstrijken van de normale termijn van het verzet en deze van het hoger beroep kracht van gewijsde moet verwerven vooraleer de strafvordering door verjaring is gedoofd heeft, praktisch gezien, als gevolg de tijd binnen dewelke het openbaar ministerie een vervolging bij de rechtbank moet aanhangig maken in te korten.

Het tegensprekelijk vonnis in eerste aanleg zou, wil het strafrechtelijk nuttig zijn, moeten uitgesproken worden — wegens de langere beroepstermijn die ter beschikking staat van het openbaar ministerie bij de beroepsrechtbank — minstens 15 dagen voor het verstrijken van de door de wet gestelde termijn van verjaring der strafvordering.

De aan het openbaar ministerie ter beschikking staande termijn om een uitvoerbaar vonnis te bekomen wordt volgens de besproken stelling nog meer ingekort indien de beklaagde verstek laat gaan, namelijk met de tijd nodig om het verstekvonnis te lichten en te doen betekenen aan de veroordeelde, waarna nog 10 dagen verlopen alvorens de gewone termijn van verzet verstreken is.

Een verstandig advocaat zal dus — indien de rechtsleer gelijk heeft — zijn client gerust stellen wanneer de terechtzitting vastgesteld is op een datum die het bereiken van de verjaringstermijn met enkele weken voorafgaat.

7. Ofwel is zulke stelling gegrond. Dan staat het vast dat regelmatig tot uitvoering wordt overgegaan van in eerste aanleg gewezen vonnissen alhoewel de verjaring der strafvordering enige tijd na de uitspraak ingetreden

was, al was het maar omdat niet voldoende de aandacht van de ambtenaren van het openbaar ministerie op deze mogelijkheid gevestigd wordt.

Ofwel heeft de besproken rechtsleer geen steun in enige wettekst of elementair rechtsbeginsel. Dan wordt door het openbaar ministerie in bepaalde gevallen onder invloed van deze rechtsleer ten onrechte opdracht gegeven het vonnis uit het strafregister te schrappen en aan de uitvoering der straf te verzaken.

8. De besproken stelling kan om verschillende redenen geen voldoening geven.

Kan men verwachten dat het openbaar ministerie, en voornamelijk dat bij de politierechtbanken, dat tijdig een veroordelend vonnis in eerste aanleg bekwaam, nadien voor elk dossier nog eens nazicht zou uitoefenen om de verjaringstermijn te toetsen aan de datum waarop het vonnis, dat geen verjaring vaststelde, kracht van gewijsde verwierf?

Toch is de verjaring der strafvordering een aangelegenheid van openbare orde!

De beoordeling of al dan niet verjaring is ingetreden eist meer dan eens een stellingname in en kennis van juridische betwistingen over het al dan niet stuitend karakter van daden verricht tijdens het onderzoek of de vervolging — zie de uitgebreide rechtspraak hierover — zodat een tegensprekelijk debat en een beslissing door een rechtbank onmisbaar zijn voor de rechten van de veroordeelde.

Maar de rechtbank die veroordeelde heeft daardoor haar rechtsmacht uitgeput.

De veroordeelde kan geen ontvankelijk rechtsmiddel meer aanwenden want hij heeft de termijn daartoe laten verstrijken.

Vernietiging van het vonnis door het Hof van Cassatie overeenkomstig artikel 441 van het wetboek van strafvordering na aangifte door de procureur-generaal bij dit Hof op bevel van de minister van Justitie is evenmin mogelijk, daar het vonnis zelf vóór het verstrijken van de verjaringstermijn gewezen werd.

Rechtspraak is dus niet rechtstreeks kunnen ontstaan.

Het is dus ten onrechte dat sommigen der reeds genoemde auteurs gerechtelijke beslissingen vermelden tot staving van hun niet genuanceerde zienswijze.

Deze hebben uiteraard betrekking op gevallen waarin ofwel een ontvankelijk rechtsmiddel werd aangewend — in dat geval moet het vonnis na verzet of hoger beroep vanzelfsprekend op zijn beurt eveneens binnen de verjaringstermijn van de strafvordering geveld worden —, ofwel het vonnis zelf vatbaar was voor vernietiging.

Is het in het kader van de besproken opvatting redelijk dat het openbaar ministerie voor de rechtbank nog de bestraffing vordert en dat de rechtbank nog een sanctie oplegt wanneer het uitgesloten is dat die veroordeling nog tijdig kracht van gewijsde verwerft?

Dat het aangeduide verband tussen het verstrijken van de verjaringstermijn van de strafvordering en het begin van de verjaringstermijn van de straf zou moeten bestaan is ook daarom niet overtuigend omdat deze synchronisatie in de door mij aangevochten opvatting niet bestaat ten overstaan van verstekvonnissen in tweede aanleg. Zij verwerven immers zoals andere verstekvonnissen slechts kracht van gewijsde na het verstrijken van de gewone termijn van verzet: de termijn van de strafvordering zou dus tot op dat ogenblik doorlopen. Maar deze verstekvonnissen werden in tweede aanleg geveld, zodat de verjaringstermijn der straf ingaat op het ogenblik der uitspraak, d.w.z. op een ogenblik dat deze der strafvordering nog verder loopt. Artikelen 92 en 93 van het strafwetboek maken immers geen onderscheid naar de aard van de arresten of de in laatste aanleg gewezen vonnissen (Nypels en Servais, o.c., art. 92, 4°; L. Cornil, loi du 9

mars 1908 portant modification des articles 151, 187 et 413 du code d'instruction criminelle, hoofdstuk XVII, R.D.P., 1909, 533; anders in Frankrijk: Bouzat en Pinatel, o.c., deel 1, nr. 890 B; vgl. ook verder nr. 19).

9. Deze overwegingen zijn een reden te meer om de werkelijke oorsprong en de juridische grondslag van de besproken stelling nader te onderzoeken, des te meer daar deze in de moderne rechtsleer niet diepgaand en eerder terloops wordt aangeduid.

Hiervoor is het nuttig vooreerst J.J. Haus na te lezen (Principes généraux du droit pénal belge, 3e uitgave, deel 2, nrs. 1034, 1039, 1348, 1349, 1350 en 1352).

Bij het verschijnen van deze derde uitgave, in 1879, was de wet van 17 april 1878, houdende de voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering, reeds van kracht.

De wijzigingen aan de artikelen van de voorafgaande titel, voor zover zij op de verjaring betrekking hebben, door de wet van 30 mei 1961 hebben voor het onderzochte probleem geen belang.

Haus was een beslist voorstander van de opvatting dat het niet volstaat dat het vonnis gewezen wordt vooraleer de door de wet gestelde verjaringstermijn van het vervolgd misdrijf bereikt wordt. Hij acht het nodig en vanzelfsprekend dat bovendien de termijn van verzet (de buitengewone termijn van verzet bestond toen nog niet) of hoger beroep moet verstrijken voor het intreden der verjaring.

Een verstekvonnis of verstekarrest in correctionele zaken is, zolang niet betekend, een daad van onderzoek. Dit is de reden waarom de strafvordering verjaard is wanneer de betekening niet plaats had binnen een termijn van 3 jaar, of desgevallend een door een bijzondere wet gestelde kortere termijn, te rekenen van de dag van het arrest of vonnis (nr. 1352).

Ook een tegensprekelijke veroordeling van de correctionele rechtbank is volgens hem tijdens de beroepstermijn in dezelfde mate slechts een daad van onderzoek. De strafvordering loopt door tot wanneer de veroordeelde en het openbaar ministerie toegestemd hebben in het vonnis door geen hoger beroep aan te tekenen. Op hetzelfde ogenblik begint de verjaring der straf (nr. 1350).

Hij herinnert er tevens aan dat het openbaar ministerie bij de beroepsrechtbank over een termijn van 15 dagen beschikt te rekenen vanaf het vonnis om hoger beroep aan te tekenen (nr. 1039).

Voor veroordelingen in politiezaken geldt dezelfde redenering als voor correctionele veroordelingen (nr. 1354).

Terloops kan worden opgemerkt dat Haus — en ook de rechtsgeleerden die ik nog zal vermelden — aan een strafvonnis dat nog geen kracht van gewijsde verwierf het karakter van een daad van onderzoek (acte d'instruction) toekent, terwijl sommige latere auteurs aan zulk vonnis het karakter van een daad van vervolging toeschrijven.

Alhoewel Haus dergelijke redenering niet uitdrukkelijk schijnt toe te passen op het arrest van het Hof van Beroep dat in tweede aanleg een correctionele straf oplegt, oordeelt hij dat zelfs een arrest van het Hof van Assisen, dat uiteraard niet door hoger beroep kan bestreden worden, en de verjaringstermijn van de straf onmiddellijk doet ingaan te rekenen van de dag van de veroordeling, (S.W.B., art. 91 en 92), tot aan het verwerven van het gewijsde, d.w.z. tot wanneer de door artikel 373 van het wetboek van strafvordering gestelde termijn verstreken is, slechts een daad van onderzoek zou zijn (nrs. 1034 en 1349).

Het valt op dat Haus in dit verband de uitdrukkingen «gezag van gewijsde» (nr. 1034) en «kracht van gewijsde» (nr. 1349) door elkaar slaat.

10. Het is duidelijk dat de stelling van Haus maar gedeeltelijk kan verklaard worden door ze in verband te

brengen met artikelen 91 en volgende van het strafwetboek. Er is bij hem geen synchronisatie tussen beide verjaringstermijnen inzake verstekarresten en deze van het Hof van Assisen.

De werkelijke en benadrukte grondslag is dat elk aanvechtbaar vonnis slechts een daad van onderzoek kan zijn.

Maar wantrouwen wordt gewekt door de vaststelling dat Haus het begrip «gezag van gewijsde» niet onderscheidt van het begrip «kracht van het gewijsde». Uit een bewering als «dès que l'arrêt a acquis l'autorité de la chose jugée, soit parce qu'il n'a pas été attaqué par le condamné et par le ministère public, soit parce que le pourvoi a été rejeté» blijkt dat hij er zich niet duidelijk van bewust was dat iedere eindbeslissing gezag van gewijsde heeft vanaf de uitspraak (gerechtelijk wetboek, art. 24).

Tot zijn verontschuldiging haast ik mij eraan toe te voegen dat De Page (*Traité élémentaire de droit civil belge*, deel 3, nr. 940 A, noot 1) moest vaststellen dat ook Laurent, tijdgenoot van Haus, zich vergiste ten overstaan van de duidelijk te onderscheiden begrippen «gezag van gewijsde» en «kracht van gewijsde».

Een tweede aanwijzing van de werkelijke grondslag van de door Haus opgebouwde theorie wordt gevonden — zoals uit mijn verdere uiteenzetting zal blijken — in de voetnoot 7 op blz. 548, nr. 1348, waar hij verwijst naar de opgeheven tekst van artikel 637 van het wetboek van strafvordering.

Een verwijzing naar het eveneens opgeheven artikel 638 van het wetboek van strafvordering komt al voor in de in deze studie vermelde tekst van Nypels en Servais.

Even wil ik nog verwijzen naar F. Hélie. Deze eminente rechtsgeleerde was er eveneens rotsvast van overtuigd dat «la prescription de l'action publique cesse, celle de la peine commence» een rechtsgeldige spreuk is. «Cette règle, quoiqu'elle ne soit susceptible d'aucune controverse, suscite quelques difficultés d'application». (*Traité de l'instruction criminelle*, deel 1, nr. 1389; zie eveneens deel 3, nr. 5451). F. Hélie, die eveneens naar een der hiernavermelde oudere franse auteurs verwijst, acht het daarom niet nodig uit te leggen waarom er geen betwisting mogelijk is.

Verdere opsporingen laten mij toe te besluiten dat Haus en zijn tijdgenoten als F. Hélie en L. Limelette (*Le code pénal belge annoté*, blz. 59, nr. 12) inderdaad voortgingen in de lijn van hun voorafgaande rechtsleer in België en in Frankrijk, opgebouwd op basis van de vroegere tekst van het wetboek van strafvordering inzake de verjaring der strafvordering.

11. Omwille van de duidelijkheid citeer ik daarom nu eerst artikelen 637 en 638 van het wetboek van strafvordering, die vóór de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering de verjaring der strafvordering regelden.

Art. 637. — L'action publique et l'action civile résultant d'un crime de nature à entraîner la peine de mort ou des peines afflictives perpétuelles, ou de tout autre crime emportant peine afflictive ou infamante, se prescriront après 10 années révolues, à compter du jour où le crime aura été commis, si dans cet intervalle il n'a été fait aucun acte d'instruction ou de poursuite.

S'il a été fait dans cet intervalle des actes d'instruction ou de poursuite non suivis de jugement, l'action publique et l'action civile ne se prescriront qu'après 10 années révolues, à compter du dernier acte, à l'égard même des personnes qui ne seraient pas impliquées dans cet acte d'instruction.

Artikel 638. — « Dans les deux cas exprimés en l'article précédent, et suivant les distinctions d'époques qui y sont établies, la durée de la prescription sera réduite à 3 années

révolues, s'il s'agit d'un délit de nature à être puni correctionnellement. »

Beide artikelen werden onmiddellijk voorafgegaan en gevolgd door artikelen betreffende de verjaring der straffen.

De artikelen 635 tot en met 640 van het wetboek van strafvordering werden stilzwijgend opgeheven bij de inwerkingtreding van respectievelijk het strafwetboek van 8 juni 1867 en de wet van 17 april 1878. Voor zoveel als nog nodig werden deze artikelen nadien uitdrukkelijk opgeheven door artikel 1, 244° van de wet van 10 juli 1967.

12. Een belangrijk argument voor de stelling waarom het niet voldoende is dat vóór het verstrijken van de verjaringstermijn een vonnis in eerste aanleg of bij verstek gevelde wordt, putte de oude rechtsleer precies uit de tekst van voornoemde artikelen, en namelijk de woorden «actes d'instruction ou de poursuite non suivis de jugement».

In artikel 637, dat slaat op de criminele rechtspleging, heeft volgens deze rechtsleer het woord «vonnis» daarom een wel bepaalde bijzondere betekenis: door dit artikel wordt noodzakelijk een vonnis in laatste aanleg bedoeld.

Daarom is het volgens deze auteurs ook heel natuurlijk te onderstellen dat artikel 638 betreffende de verjaring van de wanbedrijven, dat naar het vorige artikel verwijst, aan het woord «vonnis» dezelfde betekenis heeft willen geven.

Een vonnis dat aan die omschrijving niet beantwoordt, d.w.z. dat nog kan bestreden worden, is daarom geen definitief vonnis, maar enkel een daad van onderzoek.

Toegegeven wordt dat het om een kwestie van interpretatie gaat, maar toch is het een heel natuurlijke denkwijze (E. Brun de Villeret, *Traité de la prescription*, nr. 230).

De omstandigheid dat deze beide artikelen toen omkaderd waren door deze betreffende het ingaan van de verjaring van de straf, waar ook een onderscheid werd gemaakt naar gelang het mogelijk was of niet hoger beroep aan te tekenen, kon niet anders dan de toenmalige rechtsleer sterken in de interpretatie die ze gaf aan het woord «vonnis» in de artikelen 637 en 638 van het wetboek van strafvordering.

Een gelijkaardige opvatting, onder invloed van de toen geldende wetteksten, vindt men ook bij Mangin (*Traité de l'action publique et de l'action civile*, herzien door Al. Sorel, nr. 338 e.v.), Van Hoorebeke (*Traité des prescriptions en matière pénale*, blz. 168 e.v.), Le Sellyer (*Traité de droit criminel*, nr. 2298, blz. 149).

Ik verwijs ook naar Legraverend (*Traité de législation criminelle*, deel 2, nr. 376, blz. 518, met noot 3) en A. Morin (*Répertoire de droit criminel*, Tw. Prescription, nr. 28).

13. Om deze stelling nog meer kracht bij te zetten verwijzen niet minder dan vier van deze auteurs naar een tekst van een zekere voorzitter Barris.

Ten einde des te meer diens gezag te laten gelden citeren zij allen de desbetreffende passus volledig.

Ik doe dit dus ook.

«L'article 638 du Code d'instruction criminelle, pour la prescription en matière correctionnelle, se réfère à l'article 637, pour la prescription en matière criminelle; mais, dans cet article 637, le mot jugement a un sens déterminé pour la procédure criminelle, c'est toujours un jugement en dernier ressort;...

Mais dans les matières correctionnelles, il y a un jugement en première instance, et il faut appliquer l'article 638, relativement à l'effet de ce jugement. S'il n'en a pas été relevé appel dans le temps fixé, il est devenu jugement en dernier ressort, et, ainsi que dans le cas de l'article 637, il n'y a plus lieu qu'à la prescription de la peine. S'il en a été relevé appel, il ne peut plus être considéré que com-

me un acte d'instruction ; et si, depuis le jugement, il s'est écoulé le délai suffisant pour prescrire, sans qu'il soit fait aucun acte d'instruction ou de poursuite la prescription est acquise. »

14. Heeft U ook al het grote verschil opgemerkt tussen deze tekst van voorzitter Barris, gemeenschappelijke bron van verschillende latere auteurs, en wat dezen in de schoenen van hun geëerde voorzitter schuiven?

De h. voorzitter Barris maakte een duidelijk onderscheid tussen het geval waarin geen hoger beroep wordt aangetekend, en dat waarin dit rechtsmiddel wel wordt aangewend.

Wordt geen hoger beroep aangetekend, is het vonnis is eerste aanleg als in tweede aanleg geworden.

De h. voorzitter Barris zegt hoegenaamd niet dat intussen de verjaring van de strafvordering is blijven doorlopen.

Wordt daarentegen wel hoger beroep aangetekend, en slechts in dat geval, kan het in eerste aanleg gewezen vonnis nog enkel maar als een daad van onderzoek gelden.

Zo zijn wij akkoord!

Een begin van onbewuste zelfkritiek vond ik bij Mangin, die, alhoewel hij in zijn uiteenzetting de opvatting van het verstekvonnis als niets anders dan een daad van onderzoek bijtreedt, in een voetnoot (o.c., nr. 339, blz. 124) opmerkt dat het verstekvonnis vanaf de betekening aan de veroordeelde meer is dan louter een daad van onderzoek. Nochtans verstrijkt de termijn van verzet slechts na verloop van een termijn na de betekening.

15. En zo kom ik terug tot mijn vertrekpunt, namelijk de bestaansreden zelf van de termijn van verjaring der strafvordering, en de bepaling die er normaal van gegeven wordt: uiterlijke termijn binnen dewelke een veroordeling moet uitgesproken worden.

Een onverwachte steun vond ik bij De Page (o.c., deel 7), wanneer deze civilist zich even op het domein der strafrechtspiegeling waagt.

« En d'autres termes, la prescription pénale est définitivement acquise, au plus tard, après un délai double du délai initial. La décision judiciaire doit être intervenue dans ce laps de temps » (nr. 1212, 2°).

« Le crime, le délit ou la contravention doivent en tout cas être jugés (cursief niet door mij, maar door De Page) dans les vingt ans, les six ans ou l'année qui suivent respectivement le crime, le délit ou la contravention » (nr. 1378 B).

Er staat niet dat het strafvonnis bovendien binnen de gestelde termijn ook nog kracht van gewijsde moet verworven hebben.

En zou de opsteller Ad. G. van de noot onder het arrest van het Hof van Cassatie van 25.1.1937 (Pas. 37 I 33), gewezen naar aanleiding van een rechtspiegeling waarin de veroordeelde de rechtsmiddelen van het verzet en nadien het hoger beroep aangewend had, ten onrechte de verjaring der straf vordering omschreven hebben als zijnde in werkelijkheid de verjaring van het recht van de rechter om te veroordelen?

Samen met hem vraag ik mij af of het bovendien niet onnauwkeurig is het wel door een rechtsmiddel bestreden vonnis als een daad van onderzoek te bestempelen, en of de daad van stuiting niet eerder en uitsluitend gevormd wordt door het onderzoek op de terechtzitting en de voorbereding van het openbaar ministerie die het verstekvonnis of het vonnis in eerste aanleg onmiddellijk voorafgaan.

16. Ik vat voorlopig samen.

De klassieke opvatting, waardoor het openbaar ministerie soms verzaakt aan de uitvoering van in eerste aanleg of bij verstek gewezen vonnissen, is gegrond op wetteksten, namelijk de vroegere artikelen 637 en 638 van het wetboek

van strafvordering, die sedert bijna 100 jaar stilzwijgend en thans uitdrukkelijk opgeheven zijn.

Deze artikelen, die geen rechtsgelding meer hebben, baarden een rechtsleer die tot op heden levenskrachtig is gebleven.

Daarbij kwamen twee andere omstandigheden. De misvatting van de uiteenzetting van voorzitter Barris en niet in het minst het gebrek aan duidelijk onderscheid tussen gezag en kracht van gewijsde begunstigen de opvatting dat een vonnis dat niet in kracht van gewijsde is getreden in alle omstandigheden maar een daad van onderzoek kan zijn.

Het gezegde « de verjaring van de strafvordering is dood, leve de verjaring van de straf » is dus niet gegrond op enige thans geldende wetteksten, en kan evenmin uit welk algemeen rechtsbeginsel ook afgeleid worden.

De Page (o.c., deel 1, nr. 185) waarschuwde terecht voor het gevaar waartoe zogenegde rechtsspreuken aanleiding kunnen geven.

De klassieke opvatting kwam aldus tot een besluit dat strijdig is met de bestaansreden zelf van de verjaring van de strafvordering.

17. De bestreden opvatting is des te meer onhoudbaar omdat zij in strijd is met de huidige wetteksten.

Naar luid van alinea 2 van artikel 150 van het wetboek van strafvordering brengt vrijwillige betaling, door de veroordeelde, van de aan de Staat verschuldigde kosten afstand mee van elk rechtsmiddel tegen het verstekvonnis der politierechtbank, dat in kracht van gewijsde gaat.

Zuik vonnis, zelfs indien het niet betekend werd, doet, omdat geen hoger beroep meer mogelijk is, de termijn van de verjaring der straf ingaan.

Het niet betekend vonnis der politierechtbank moet dus wel meer zijn dan een loutere daad van onderzoek.

In tegenstelling tot artikel 173 van het wetboek van strafvordering, waar nog enkel vermeld staat dat het aangetekende hoger beroep de tenuitvoerlegging van het vonnis der politierechtbank schorst, beschikt artikel 203 van dit wetboek dat gedurende de termijnen van hoger beroep en gedurende de rechtspiegeling in hoger beroep de tenuitvoerlegging van het vonnis der correctionele rechtbank wordt geschorst.

Ware het nodig dit te preciseren wanneer het bestreden vonnis maar een daad van onderzoek zou zijn?

Men vergelijkte met artikel 373 van het wetboek van strafvordering, dat de tenuitvoerlegging van het arrest van het hof van assisen schorst gedurende de tien dagen waarover de veroordeelde beschikt om zich in cassatie te voorzien, desgevallend tot de ontvangst van het arrest van het Hof van Cassatie, en dat een algemene draagwijdte in strafzaken heeft (cass., 22 jan. 1934, Pas. I, 142).

De in het Gerechtelijk Wetboek gestelde regels zullen van toepassing zijn op alle rechtspiegelingen, behoudens wanneer deze geregeld worden door niet uitdrukkelijk opgeheven wetbepalingen of door met de bepalingen van dit wetboek niet verenigbare rechtsbeginselen (art. 2).

Is een eindvonnis (jugement définitif) elk vonnis in zover daarmee de rechtsmacht van de rechter over een geschilpunt uitgeput is, behoudens de rechtsmiddelen bij de wet bepaald (art. 19). Het eindvonnis wordt aldus gesteld tegenover het vonnis alvorens recht te doen.

Iedere eindbeslissing heeft gezag van gewijsde vanaf de uitspraak (art. 24). Het gezag van het rechterlijk gewijsde blijft bestaan zolang de beslissing niet ongedaan is gemaakt (art. 26).

Dit gezag is weliswaar voorwaardelijk en beperkt, zolang de beslissing vatbaar blijft voor verzet of hoger beroep, maar de mogelijkheid van de aanwending van een rechtsmiddel tast de uitspraak niet aan. Zij onderwerpt het vonnis enkel aan de onzekerheid van die aanwending of van een hervorming die er het gevolg van kan zijn

(verslag over de gerechtelijke hervorming door Van Reepinghen, deel 1, blz. 53; zie ook De Page, o.c., deel 3, nrs. 940 A en 946).

Het begrip eindvonnis werd tot op heden in de rechtsleer gebruikt in een dubbele betekenis: vonnis dat een einde stelt aan een geschil, maar ook vonnis dat in kracht van gewijsde is gegaan (Fettweis, *Eléments de la compétence et de la procédure civile*, deel 2, blz. 473; De Page, o.c., deel 3, nr. 946).

Wie voegaat de uitdrukking definitief vonnis in deze laatste betekenis te gebruiken, al was het enkel op het gebied der strafrechtspleging, kan slechts door dubbelzinnigheid inzake basisbegrippen verwarring stichten.

Geen enkele wetttekst of afwijkend rechtsbeginsel legt op in de strafrechtspleging aan het definitief of eindvonnis een andere betekenis te hechten dan in het Gerechtelijk Wetboek.

18. Is het mogelijk een bevestiging te vinden voor de stelling dat het voldoende is dat binnen de gestelde termijn een weliswaar door een rechtsmiddel aanvechtbaar strafvonnis wordt geveld, in arresten van het Hof van Cassatie, al zijn niet door verzet of hoger beroep bestreden vonnissen die in kracht van gewijsde zijn gegaan na het intreden van de verjaringstermijn der strafvordering geen rechtstreekse aanleiding tot rechtspraak over de besproken aangelegenheid (nr. 8)?

Wanneer het Hof van Cassatie overeenkomstig artikel 441 van het wetboek van strafvordering in eerste aanleg gewezen strafvonnissen vernietigt omdat zij strijdig zijn met de wet, meer bepaald wegens het intreden van de verjaring der strafvordering, stelt het Hof ook in die gevallen vast dat de veroordeling uitgesproken werd na de gestelde termijn. (Cass. 2.3.64, Pas. I, 170; Cass. 22.3.65, Pas. I, 776; Cass. 13.10.58, Pas. 59 I, 149).

Een arrest van 7.12.85 (Pas. 86 I 8) van het Hof van Cassatie, betreffende weliswaar een in tweede aanleg uitgesproken beslissing, stelde als algemene regel: « Il doit être statué sur l'action civile comme sur l'action publique née d'une contravention dans un délai qui ne peut jamais dépasser une année. »

Indien de verjaring der strafvordering zou ingetreden zijn enige tijd na de veroordeling in laatste aanleg, en er werd beroep in cassatie aangetekend, heeft het Hof de gelegenheid er zich over uit te spreken of het beweerde intreden der verjaring nog invloed kan hebben op de veroordeling. Het Hof besliste dat de strafvordering niet verjaard is wanneer de definitieve veroordeling, hierdoor bedoeld de veroordeling op tegenspraak in tweede aanleg, uitgesproken vóór het verstrijken van de verjaringstermijn, slechts na dit verstrijken onherroepelijk wordt. (Cass. 6.4.59, Pas. I 884).

Op grond van de voorgaande uiteenzetting mag aangenomen worden dat deze zienswijze geldt voor elk ander eindvonnis, indien geen rechtsmiddel aangewend wordt dat leiden zal tot een later vonnis over de schuldvraag.

19. Diegenen die de spreuk « de verjaring der strafvordering eindigt, deze van de straf begint » vooropzetten zitten geplaagd met het geval van het niet door een rechtsgeldig verzet bestreden verstekarrest of verstekvonnis in tweede aanleg, waar de gewenste synchronisatie ingevolge artikelen 92 en 93 van het strafwetboek normaal niet verwezenlijkbaar is (nr. 8), en dat zij daarom liefst ontwijken.

Niet zonder leedvermaak stel ik vast dat door een eigenaardige speling van het toeval in mijn stelling deze synchronisatie juist nu als vanzelf wordt bereikt, alhoewel het al voldoende duidelijk is dat ik ze geenszins met opzet nagestreefd heb.

Immers, de verjaring der strafvordering loopt in de ge-

geven onderstelling — namelijk dat na de uitspraak bij verstek in tweede aanleg geen later vonnis over de schuldvraag meer gevolgd is — tot de dag waarop in tweede aanleg bij verstek voor het laatst over de schuldvraag werd geoordeeld; anderzijds gaat, overeenkomstig artikelen 92 en 93 van het strafwetboek, op hetzelfde ogenblik de verjaringstermijn van de straf in, namelijk terwijl de gewone termijn van verzet nog openstaat.

Even maakte ik mij ongerust.

Toen ik bij verschillende auteurs las dat het Hof van Cassatie zou beslist hebben dat de verjaring van de strafvordering zou doorlopen tot de dag waarop het Hof van Beroep het verzet tegen het verstekarrest ongedaan verklaart wegens niet verschijning van de verzetster, alhoewel dat verstekarrest de laatste gerechtelijke beslissing was die over de feiten en de schuldvraag oordeelde, terwijl de verjaring der straf ook pas zou beginnen wanneer het verzet ongedaan verklaard wordt (Nypels en Servais, o.c., art. 92, 5°; Constant, *Traité élémentaire de droit pénal*, deel 2 (1965), nr. 1093; vgl. eveneens Vanhoudt en Calwaert, o.c., blz. 1137, nr. 2076).

Het arrest van 26.10.1896 (Pas. I 295), waarnaar verwezen wordt, besliste in werkelijkheid:

« Qu'il suit de là que l'arrêt par défaut du 16.12.1892 est devenu définitif, et qu'aux termes de l'article 92 du code pénal, la prescription de la peine correctionnelle infligée s'est ouverte, venant se substituer à celle de l'action jusqu'alors en cours. »

Het verzet was pas door arrest van 3.3.93 van het Hof van Beroep ongedaan verklaard.

Dit moet naar mijn oordeel aldus opgevat worden: de verjaring van de strafvordering liep niet, door tot op de dag waarop het verzet door arrest van 3.3.93 ongedaan verklaard werd, maar tot op de dag waarop het verstekarrest van 16.12.96 werd uitgesproken. Op deze datum werd een arrest uitgesproken dat niet meer kon worden bestreden door hoger beroep, en ging overeenkomstig artikel 92 van het strafwetboek de verjaring der correctionele straf in onder voorbehoud van een gebeurlijk later nieuw arrest op tegenspraak over de schuldvraag.

Moest het Hof van Cassatie de bedoeling gehad hebben af te wijken van de strikte toepassing van artikel 92 van het strafwetboek zou het zich anders uitgedrukt hebben.

20. D stelling dat de verjaringstermijn der strafvordering zou doorlopen tot wanneer het vonnis kracht van gewijsde verwerft, deed voor haar voorstanders niet alleen een moeilijk te verwerken uitzondering ontstaan, inzake het nagestreefd samenvallen met het begin van de verjaringstermijn van de straf (nr. 19), maar ook een nutteloos probleem.

Welke houding aannemen indien de verjaring der strafvordering, die na veroordeling in eerste aanleg of bij verstek altijd zou doorlopen, kort na die veroordeling, maar vóór het aanwenden van hoger beroep of verzet tijdens de gewone of buitengewone termijn ingetreden is?

Is dan het rechtsmiddel tegen het vonnis, alhoewel binnen de wettelijke termijn ingesteld, toch niet laatijdig vermits de strafvordering op het ogenblik van het aanwenden van het rechtsmiddel al verjaard en gedoofd zou zijn?

Voorwaar een moeilijk probleem voor de theoreticus!

Voorbeeld: het verstekvonnis wordt geveld op 24.9.92. Maar na dit vonnis en vóór 24.4.93, wanneer nog binnen de termijn van verzet dit rechtsmiddel wordt aangewend, was de verjaring der strafvordering volgens de heersende theorie der rechtsleer al bereikt.

Er kwam een arrest van het Hof van Cassatie bij te pas om het probleem op te lossen:

« Attendu qu'il ne résulte d'aucune disposition légale que l'opposition à un jugement par défaut n'est plus recevable lorsque l'action publique est prescrite;

Que si la prescription de l'action publique est acquise, lorsque l'opposition est formée, l'opposant peut opposer le moyen » (Cass. 23.10.1893, Pas. 94 I 18).

Ook de h. minister van Justitie en de parlementsleden die tussenkwamen tijdens de besprekingen in de Kamer der Volksvertegenwoordigers voorafgaand aan de wet van 9 maart 1908 die de buitengewone termijn van verzet als nieuwe rechtsfiguur invoerde, meenden dat zulk probleem moeilijkheden kon veroorzaken (vgl. Cornil, o.c., R.D.P., 1909, blz. 536 en 537).

Er is hoegenaamd geen moeilijkheid.

Sedert het laatste eindvonnis had de verjaringstermijn der strafvordering immers opgehouden verder te lopen.

Slechts door en ingevolge het aanwenden van een rechtsmiddel, maar geenszins vóór dit rechtsmiddel, herleeft de verjaringstermijn van de strafvordering, op voorwaarde dat het rechtsmiddel geldig is en inderdaad aanleiding geeft tot een nieuw vonnis dat op latere dagtekening de schuldvraag herneemt en een sanctie uitspreekt.

21. Een bijkomend argument van de bestreden opvatting was het volgende.

Als door het verstekvonnis de verjaringstermijn van de strafvordering dadelijk eindigt, en anderzijds de verjaringstermijn van de straf pas ingaat te rekenen van de dag waarop na betekening de veroordeelde geen verzet of hoger beroep meer kan aantekenen, zou door de passieve houding van het openbaar ministerie, dat weliswaar de veroordeling gevorderd heeft, het ingaan van deze laatste verjaringstermijn zonder sanctie kunnen vertraagd worden.

Dit argument wordt duidelijk naar voor gebracht door onder meer ook het arrest van 27.1.1838 van het Hof van Beroep te Brussel, geciteerd door Van Hoorebeke (o.c., blz. 169), dat na de klassieke redenering te hebben ontwikkeld dat vóór het verstrijken van de verjaringstermijn van de strafvordering het vonnis « definitief » en niet aanvechtbaar moet geworden zijn op grond van de thans opgeheven artikelen 637 en 638 van het wetboek van strafvordering (nrs. 11 en 12), eraan toevoegt dat bij andersluidende interpretatie een derde periode zou kunnen ontstaan tussen de verjaringstermijnen van de strafvordering en van de straf die aan verjaring zou ontsnappen.

Men moet bijstand verlenen aan de beklagde die door het niet optreden van het openbaar ministerie gedurende een lange termijn, bedoeld wordt in het bijzonder het niet betekenen van het verstekvonnis, door verloop van tijd zou beroofd worden van de mogelijkheid zijn onschuld te bewijzen.

Het openbaar ministerie zou niet naar eigen goeddunken de verjaring kunnen schorsen, die bestaat in het voordeel van de veroordeelde. Het openbaar ministerie dat niet het nodige zou doen om een door verzet aanvechtbaar vonnis uitvoerbaar te maken zou daardoor de vervolging gestaakt hebben (Cousturier, *Traité de la prescription en matière criminelle*, nrs. 22, 70, 136).

Een gelijkaardige overweging komt voor onder meer bij Beltjens (o.c., deel I, blz. 446, nr. 12).

22. Er zou inderdaad bij verstekvonnis een zekere tijd kunnen verlopen tussen de dagtekening van dit vonnis, dat naar mijn opvatting voorlopig een einde heeft gesteld aan de verdere loop van de verjaringstermijn van de strafvordering, en anderzijds het ogenblik waarop het verstekvonnis uitvoerbaar wordt, namelijk indien het openbaar ministerie niet dadelijk tot de betekening zou overgaan.

Maar deze overweging kan, bij gebreke aan enige wettelijke beschikking, geen reden zijn om af te wijken van de bestaansreden zelf van de verjaring der strafvordering en daardoor andere verwickelingen te doen ontstaan.

Het volstaat trouwens dat de veroordeelde na betekening van het verstekvonnis verzet of hoger beroep aantekent; indien het openbaar ministerie te lang wacht met de betekening wordt de kans groot dat het nieuwe vonnis over de schuldvraag de verjaring der strafvordering, die door het aanwenden van het rechtsmiddel herleeft, en terug te rekenen van de dag waarop het misdrijf is gepleegd, zal moeten vaststellen.

Bovendien, wie ten allen prijze verhinderen wil dat door vertraagde betekening van het verstekvonnis het ingaan van de verjaringstermijn van de straf vertraagd wordt, vergeet blijkbaar dat het eindpunt van die verjaringstermijn niet in het zicht is. Het wordt immers algemeen aangenomen dat de verjaring van de straf onbeperkt kan gestuit worden; de regel dat de duur van de verjaring van de strafvordering ten hoogste kan verdubbeld worden door stuiting wordt niet toepasselijk geacht op de verjaringsduur van de straf (Constant, o.c., deel 2, nr. 1097; Vanhoudt en Calewaert, o.c., deel 3, nr. 2084).

Hieruit blijkt nogmaals dat de verjaring van de strafvordering en deze van de straf gans verschillende zaken zijn.

23. Er bestaat ten andere, vermits het Gerechtelijk Wetboek algemeen geldende regelen van strafrechtspleging bevat die toepasselijk zullen zijn op alle rechtsplegingen, een andere mogelijkheid om eventuele overdreven vertraging in de betekening van verstekvonnissen door het openbaar ministerie te keer te gaan.

Artikel 806 van het gerechtelijk wetboek legt op ieder verstekvonnis binnen het jaar te betekenen, anders wordt het als niet bestaande beschouwd.

Waarom zou dit artikel, dat artikel 156 van het wetboek van burgerlijke rechtspleging herneemt en uitbreidt, voortaan niet overeenkomstig artikel 2 van het gerechtelijk wetboek als algemeen aanvaardbare regel voor alle rechtspleging kunnen gelden?

Vroeger werd reeds aan deze mogelijkheid gedacht, maar zij werd verworpen omdat het gevolg van de vertraagde betekening van een verstekvonnis reeds zou geregeld zijn door de thans opgeheven artikelen 637 en 638 van het wetboek van strafvordering, zodat er geen reden was aan de burgerlijke rechtspleging te ontnemen (Cass. fr. 9.1.1880, D.P. 1880, 1, 285 en voetnoot 1).

Zijn de opheffing van deze artikelen van het wetboek van strafvordering (nrs. 11 en 12), en de nakende inwerkingtreding van artikel 2 van het Gerechtelijk Wetboek geen redenen om voortaan anders te oordelen, namelijk dat artikel 806 van het gerechtelijk wetboek ook toepassing kan vinden in strafzaken?

In bepaalde gevallen zal het openbaar ministerie dan zelfs niet meer tot uitvoering van het verstekvonnis kunnen overgaan waar dit thans wel mogelijk is, in het bijzonder wanneer het verstekvonnis al geveld werd binnen de eerste verjaringstermijn van de strafvordering, zonder dat deze vóór het vonnis moest gestuit worden.

24. Mijn kritiek op en de afwijzing van de besproken rechtsleer is ten volle verenigbaar met de bestaande rechtspraak van het Hof van Cassatie in geval de veroordeelde wel geldig verzet aantekent tegen het verstekvonnis of hoger beroep tegen de in eerste aanleg uitgesproken veroordeling, en indien daardoor op latere datum een nieuw vonnis, hetzij een vonnis op verzet, hetzij een vonnis in tweede aanleg, opnieuw over de schuldvraag te oordelen heeft.

De verjaringstermijn van de strafvordering herneemt dan, opnieuw te rekenen van de dag waarop het misdrijf is gepleegd, omdat ook voor het nieuwe vonnis de bestaansredenen van de verjaringstermijn gelden (nrs. 1 en 2).

Indien nodig wordt de duur van de verjaringstermijn verlengd door een daad van stuiting, bijvoorbeeld het bestreden vonnis, of nauwkeuriger: het onderzoek tijdens de terechtzitting en de vordering van het openbaar ministerie die aan dit vonnis onmiddellijk voorafgingen (nr. 15).

De verjaring van de strafvordering wordt, indien zij heeft ingevolgd verzet gedurende de buitengewone termijn van verzet, geschorst geacht tijdens die buitengewone termijn tot aan het ogenblik waarop het ontvankelijk verklaard verzet wordt betekend aan het openbaar ministerie. De veroordeelde kan niet, door zich te onttrekken aan de betekening van het verstekvonnis aan zijn persoon, de verjaring der strafvordering bereiken tijdens de periode waarin het verstekvonnis uitvoerbaar geworden was en de verjaring der bij verstek uitgesproken straf liep (vgl. Cass. 26.4.15, Pas. 15-16, I, 260; Cass. 26.3.28, Pas. I, 124; Cass. 16.3.29, Pas. I, 128; Cass. 13.4.38, Pas. I, 111; Cass. 3.3.58, Pas. I, 730; Cass. 6.4.59, Pas. I, 784; Cass. 4.9.67, Pas. 68, I, 14; Cass. 9.10.67, Pas. 68, I, 178).

25. Besluit.

Er is volstrekt geen bezwaar tegen de uitvoering van tijdig uitgesproken strafvonnissen, al werden zij bij verstek of in eerste aanleg gewezen.

De verjaringstermijn van de straf loopt, te rekenen van de dag van het misdrijf, tot wanneer vonnis over de schuldvraag wordt geveld.

Indien dit vonnis door verzet of hoger beroep wordt aangevochten — en slechts dan — loopt de verjaringstermijn der strafvordering, steeds te rekenen van de dag van het misdrijf, door tot wanneer een nieuw vonnis over de schuldvraag geveld wordt.

Daarbij moet rekening gehouden worden met omstandigheden die de loop der verjaring stuiten of schorsen.

Deze regel is zeer eenvoudig.

Misschien te eenvoudig.

Walter BROSENS

Eerste Substituut van de Procureur
des Konings te Antwerpen.

RECHTSPRAAK

HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

10 juli 1969.

R. Lecourt, President.

A. Trabucchi en J. Mertens de Wilmars, Kamerpresidenten.

A. M. Donner, W. Strauss, R. Monaco en P. Pescatore,
Rechters.

J. Gand, Advocaat-Generaal.

Aansprakelijkheid van de Gemeenschappen. — Schade veroorzaakt door de personeelsleden in de uitvoering van hun functies. — Voorwaarden der aansprakelijkheid.

*De Gemeenschap is slechts aansprakelijk voor de handelingen van haar personeelsleden welke krachtens een rechtstreekse interne verhouding het noodzakelijk uitvoeisels vormen van de taken aan de instellingen toe-
vertrouwd.*

Wanneer een personeelslid van zijn particuliere auto gebruik maakt om zich bij het vervullen van zijn dienst te verplaatsen is aan de hiervoor omschreven voorwaarden niet voldaan.

In de zaak 9/69

betreffende het ingevolge artikel 150 van het E.G.A.-Verdrag door het Hof van Cassatie van België tot het Hof van Justitie gerichte verzoek, daartoe strekkende dat in het voor die rechterlijke instantie aanhangige geding tussen

1. Sayag Claude, verdachte,
2. Société anonyme Zurich, interveniënte,
en
1. Leduc Jean-Pierre,
2. diens echtgenote Thonnon Denise,
3. Société anonyme d'assurance La Concorde, civiele partijen,

bij wege van prejudiciële beslissing uitspraak worde gedaan inzake de uitlegging van de artikelen 188, alinea 2, en 151 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie,

1. De feiten en de procesvoering.

Overwegende dat de feiten kunnen worden samengevat als volgt en dat de procedure na te melden verloop heeft gehad:

De heer Claude Sayag, ambtenaar van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, heeft op 25 november 1963 in België, toen hij aan het stuur van zijn personenauto van Brussel naar Mol onderweg was, een verkeersongeval veroorzaakt. Hij was in het bezit van een reisopdracht, waarin het gebruikmaken van zijn automobiel was voorzien.

De heren Jean Leduc en Arnold van Hassen, inzittenden van het voertuig van de heer Sayag, werden bij dit ongeval gewond.

Toen hij voor de Belgische rechter moest terechtstaan heeft de heer Sayag de ontvankelijkheid van het openbaar ministerie betwist, ten exceptieve stellende dat hij in voege als in artikel 11 van het Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten van de E.G.A. voorzien van rechtsvervolg was vrijgesteld en zich bovendien beroepende op artikel 188, alinea 2, van het Euratom-Verdrag, volgens welke bepaling alleen de Gemeenschap verantwoordelijk is wegens feiten door haar personeelsleden in de uitoefening van hun functies begaan en het Hof van Justitie de enige ten deze bevoegde rechterlijke instantie is.

Nadat deze excepties door de correctionele Rechtbank te Brussel en door het Hof van Beroep waren verworpen, heeft het Belgische Hof van Cassatie — waarbij men zich tegen het arrest van het Hof van Beroep had voorzien — eerst het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen verzocht om zich bij wege van prejudiciële beslissing over het vraagstuk van de vrijstelling van rechtsvervolg uit te spreken. Het arrest waarin deze eerste vraag werd beantwoord (zaak 5/68) is op 11 juli 1968 gewezen. Het Hof van Cassatie heeft overwogen dat dit arrest, ofschoon het de conclusie wettigt dat de heer Sayag tijdens het ongeval niet in voege als in artikel 11a van het Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten van de E.G.A. voorzien van rechtsvervolg was vrijgesteld, de eventuele aansprakelijkheid van de Gemeenschap onverlet laat. Het Hof van Cassatie besloot dan ook bij arrest van 17 februari 1969 — ingekomen ter griffie van het Hof op 20 februari 1969 — de behandeling

van de zaak te schorsen totdat het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen bij wege van prejudiciële beslissing uitspraak zou hebben gedaan.

« nopens de aan artikelen 188, alinea 2, en 151 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie te geven uitlegging en daarbij de betekenis vast te stellen van de uitdrukking « in de uitoefening van hun functies » en, bijaldien een schadeveroorzakend feit in de uitoefening van zijn functies mocht zijn begaan door een niet in zijn officiële hoedanigheid optredend personeelslid, voor recht te verklaren of dat personeelslid naar aanleiding van zodanig feit persoonlijk aansprakelijk is te stellen dan wel of diens aansprakelijkheid in die van de Gemeenschap opgaat, en, eventueel, te bepalen welk rechtsstelsel van toepassing is op de tegen het personeelslid en zijn verzekeraar ingestelde aansprakelijkheidsactie en of alleen de in artikel 151 van het Verdrag voorziene rechterlijke instantie van deze vordering heeft kennis te nemen. »

.....

Ten aanzien van het recht.

Overwegende dat het Hof van Cassatie van België krachtens artikel 150 van het Verdrag tot oprichting van de E.G.A. bij op 20 februari 1969 ter griffie van het Hof van Justitie ingekomen arrest van 17 februari 1969 vragen heeft gesteld, strekkende tot het bekomen van uitlegging van de artikelen 188, alinea 2, en 151 van het Verdrag ;

dat volgens de bewoordingen van dit arrest aan het Hof van Justitie wordt gevraagd de betekenis vast te stellen van de term « in de uitoefening van hun functies » en, bijaldien een schadeveroorzakend feit mocht zijn begaan door een niet in zijn officiële hoedanigheid optredend personeelslid, voor recht te verklaren of dat personeelslid naar aanleiding van zodanig feit persoonlijk aansprakelijk is te stellen dan wel of diens aansprakelijkheid in die van de Gemeenschap opgaat en, eventueel, te bepalen welk rechtsstelsel van toepassing is op de tegen het personeelslid en zijn verzekeraar ingestelde aansprakelijkheidsactie en uit te spreken of alleen de in artikel 151 van het Verdrag voorziene rechterlijke instantie van deze vordering heeft kennis te nemen ;

dat uit het dossier blijkt dat de gestelde vragen betrekking hebben op een ambtenaar van de E.G.A. die, voorzien van een reisopdracht aan het stuur van zijn particuliere auto op weg is ter vervulling van een opdracht en een ongeval veroorzaakt ;

dat derhalve in de eerste plaats de vraag rijst of zodanige ambtenaar, ofschoon niet handelende in zijn officiële hoedanigheid in de zin van artikel 11 van het als bijlage bij het E.G.A.-Verdrag gevoegde Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten, kan worden geacht zich te bevinden in de uitoefening van zijn functies in de zin van artikel 188, alinea 2, van dit Verdrag ;

Overwegende dat het Verdrag voor wat de niet contractuele aansprakelijkheid betreft de Gemeenschap onderwerpt aan een regeling — deel uitmakende van de communautaire rechtsorde — welke haar voor het herstel van schade veroorzaakt door de instellingen en door haar personeelsleden in de uitoefening van hun functies, stelt onder een regel van eenheidsrecht ;

dat het Verdrag de uniforme toepassing van deze regel en de autonomie van de instellingen der Gemeenschap verzekert door de geschillen op dit stuk aan de bevoegdheid van het Hof van Justitie te onderwerpen ;

dat in artikel 188 tegelijkertijd van door de instellingen en door de personeelsleden veroorzaakte schade gewag gemaakt wordt, hetgeen erop wijst dat de Gemeenschap slechts aansprakelijk is voor die handelingen harer personeelsleden welke krachtens een rechtstreekse interne

verhouding het noodzakelijk uitvloeisel vormen van de taken, aan de instellingen toevertrouwd ;

dat het derhalve, gezien de bijzondere aard van dit rechtsstelsel, niet geoorloofd ware het uit te breiden tot handelingen verricht in gevallen welke bedoelde kenmerken niet vertonen ;

dat wanneer een personeelslid van zijn particuliere auto gebruik maakt om zich bij het vervullen van zijn dienst te verplaatsen, niet aan de hiervoor omschreven voorwaarden is voldaan ;

dat de vermelding van de particuliere auto van het personeelslid in een reisopdracht het besturen van die auto niet doet vallen onder de uitoefening van zijn functies, doch in de eerste plaats dient om eventueel de terugbetaling van reiskosten, met het bezigen van zodanig vervoermiddel verband houdende — volgens de daartoe gestelde maatstaven — mogelijk te maken ;

dat het gebruik van zijn eigen vervoermiddel door een personeelslid slechts als een uitoefening van zijn functie in de zin van artikel 188, tweede lid, van het Verdrag zou kunnen worden beschouwd ingeval van overmacht of uitzonderlijke omstandigheden van zo dwingende aard, dat de Gemeenschap de haar toevertrouwde taak niet anders dan juist door dit gebruik kon vervullen ;

Overwegende dat uit het vorenstaande volgt dat het besturen van zijn particuliere auto door een personeelslid in beginsel niet een uitoefening van zijn functies in de zin van artikel 188, alinea 2, van het E.G.A.-Verdrag kan opleveren ;

dat de subsidiair gestelde vragen derhalve niet behoeven te worden onderzocht ;

Ten aanzien van de kosten.

Overwegende dat de kosten van de Commissie van de Europese Gemeenschappen en van de regering van het Koninkrijk België, die hun opmerkingen bij het Hof hebben ingediend, niet terugvorderbaar zijn ;

dat de procedure, voor zoveel de betrokken partijen betreft, als een in de loop van het geding voor het Hof van Cassatie van België gerezen incident moet worden beschouwd, zodat deze instantie over de kosten heeft te beslissen ;

Gezien de stukken ;

Gehoord het rapport van de Rechter-Rapporteur ;

Gehoord de mondelinge opmerkingen van verzoekers en verweerders in het bodemgeschil, de regering van het Koninkrijk België en de Commissie van de Europese Gemeenschappen ;

Gehoord de conclusie van de Advocaat-Generaal ;

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, met name de artikelen 150, 151 en 188, alinea 2 ;

Gelet op het Protocol betreffende het Statuut van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, met name artikel 21 ;

Gelet op het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen ;

Het Hof van Justitie.

uitspraak diende inzake de vragen door het Hof van Cassatie van België in zijn arrest van 17 februari 1969 gesteld, verklaart voor recht :

Onder de uitoefening der functies in de zin van artikel 188, alinea 2, van het E.G.A.-Verdrag valt in beginsel niet het gebruikmaken door een personeelslid van de Gemeenschap van zijn particuliere auto bij het vervullen van zijn dienst.

NOOT

1. In de tweede zaak Sayag (9/69) had het Hof van Justitie te maken met het nog steeds onzekere regime van de aansprakelijkheid van de Europese Gemeenschappen ten aanzien van derden wegens onrechtmatige daden of beter, schadeberokkende handelingen van hun instellingen of personeelsleden.

Het betreft de artikelen 40 EGKS, 178 en 215, EEG en 151 en 188 EGA (1).

2. Voor een beter beriep van de draagwijdte van het besproken arrest, is het wellicht nuttig even feiten en proceduur, die het arrest voorafgingen, te schetsen.

De heer Sayag, Euratom-functionaris, reed aan het stuur van zijn persoonlijke wagen van Brussel naar Mol in het kader van zijn normale ambtsbezigheden. Hiertoe was hij in het bezit van een reisopdracht die het gebruik van zijn particuliere auto toeliet. Hij veroorzaakte onderweg een ongeval waarbij één van zijn reisgenoten gewond werd. Deze laatste vorderde voor de Belgische strafrechtbanken vergoeding van de geleden schade.

Sayag voerde eerst aan dat hij van vervolging moest vrijgesteld worden bij toepassing van artikelen 11, sub a van het Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten, omdat hij de schadeberokkende handeling in zijn officiële hoedanigheid had verricht.

In een eerste revonvoi-arrest van 12 februari 1968 heeft het Hof van Cassatie, zoals 177 EEG het daartoe verplicht, het Hof van Justitie verzocht om bij wijze van prejudicieel arrest een interpretatie te geven van het begrip «handeling verricht in officiële hoedanigheid».

In het eerste arrest Sayag van 11 juli 1969 (5/68, Jur. XIV, 1968, 558) heeft het Hof van Justitie, na te hebben vastgesteld dat de dader, alhoewel in de uitoefening van zijn dienst, zijn eigen wagen stuurde, voor recht verklaard dat de vrijstelling van rechtsvervolging uitsluitend van toepassing is op de handelingen welke, naar haar aard, behoren tot die waarmede hij, die de immuniteit inroept, deelneemt aan de taakuitoefening van de instelling waartoe hij behoort.

In het dictum van het arrest werd verder gezegd dat het besturen van een automobiel in de regel niet kan worden beschouwd als een handeling in officiële hoedanigheid verricht.

Toen de zaak tengevolge van deze uitspraak terug voor de Belgische rechtbanken kwam, liet Sayag een nieuw middel gelden, met name dat de schade was veroorzaakt geworden door een personeelslid van de Gemeenschap in de uitoefening van zijn functies, hetgeen, naar zijn mening, voor gevolg moest hebben dat uitsluitend de Gemeenschap aansprakelijk zou zijn.

Het Hof van Cassatie verzocht alsdan, bij arrest van 17 februari 1969, (R.W. 1969, 205) om uitlegging van de gebezigde term in de uitoefening van zijn functies. Gelet op de vorige uitspraak van het Hof van Justitie heeft het onder de volgende vorm aan het Hof gevraagd zich uit te spreken:

«over de uitlegging die moet worden gegeven aan de artikelen 188, lid 2 en 151 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, door de zin te bepalen van de uitdrukking «in de uitoefening van hun functies», en, voor het geval dat een schadelijke handeling in de uitoefening van zijn functie zou gepleegd zijn door een personeelslid dat niet in officiële hoedanigheid heeft gehandeld, door te zeggen of door dit feit het personeelslid persoonlijk aansprakelijk is dan wel of deze aansprakelijkheid wordt opgeslorpt door die van de Gemeenschap, en eventueel door te preciseren welke rechtsregeling van toepassing is op de aansprakelijkheidsvordering tegen het personeelslid en zijn verzekeraar, en door te zeggen of het bevoegde rechtscollege om kennis

te nemen van deze rechtsvordering uitsluitend het in artikel 151 van het Verdrag bedoelde rechtscollege is.»

I. Officiële hoedanigheid en uitoefening van de functies.

3. Al mogen beide begrippen: officiële hoedanigheid en uitoefening van de functies op eerste zicht nauw verwant zijn, toch vertolkt elk van hen een aparte rechtsfiguur die een verschillende rol speelt in de verscheidene stadia van een rechtsprocedure waarbij een ambtenaar van de Gemeenschappen betrokken is.

In een eerste stadium dient de vraag opgelost of een personeelslid van de Gemeenschap zonder voorafgaande toelating voor een rechter mag gedaagd worden, dan wel of eerst de zogenaamde immuniteit van dit personeelslid door de instelling waartoe hij behoort moet opgeheven worden (2).

Het betreft hier een preliminair. Treedt de ambtenaar op in officiële hoedanigheid en wordt de opheffing geweigerd, dan kan hij in rechte niet worden aangesproken, hetgeen trouwens niet vooruitloopt op de andere vraag of in zulke gevallen de Gemeenschappen zich, al dan niet, hebben te verantwoorden voor de schade veroorzaakt door het optreden van een immune ambtenaar.

Het Hof van Justitie heeft de term: «officiële hoedanigheid» restrictief uitgelegd. De handeling moet niet alleen volbracht zijn door een personeelslid dat deel uitmaakt van de categoriën ambtenaren aangeduid in het Protocol, zij moet bovendien naar haar aard, — dus in abstracto beschouwd — rechtstreeks verband houden met die taken welke aan de instellingen door het Verdrag worden toevertrouwd. Met verwijzing naar een destijds in het Belgisch administratief recht gebruikelijke terminologie zou men geneigd zijn te gaan denken aan het begrip imperium daden.

Het Hof heeft zich met die restrictieve bepaling kennelijk bij de hedendaagse tendens willen aansluiten die de soevereiniteits- of prestige-immuniteiten wenst te beperken, om slechts diegene te aanvaarden die door functionele motieven gerechtvaardigd zijn. Eenzelfde beperking had, weliswaar, kunnen bewerkstelligd worden door een liberale houding van de instellingen inzake opheffing van de immuniteiten in de afzonderlijke gevallen, maar het Hof verkoos blijkbaar zelf een strenge en algemene grens te stellen.

Gesteld dat het immuniteitsprobleem is opgelost dan komt op zijn beurt het aansprakelijkheidsregime aan de orde: heeft de ambtenaar de handeling verricht in de uitoefening van zijn functies of niet; is alleen de functionaris of alleen de instelling aansprakelijk, of beide samen? Tegen wie moet het slachtoffer zich keren? Wie is de bevoegde rechter?

Er zijn, a priori, geen motieven om te aanvaarden of goed te vinden dat de criteria die toelaten te zeggen of een handeling al dan niet van de immuniteit geniet, ook bruikbaar zijn voor de oplossing van de aansprakelijkheidsproblematiek. Het onderscheid tussen het begrip «officiële hoedanigheid» en het begrip «uitoefening der functies» is dus geen «distinction without difference». Beide rechtsfiguren hebben een verschillend streefdoel.

II. Uitoefening van de functies.

4. Het niet contractueel aansprakelijkheidsstelsel van de Gemeenschap is, zoals reeds aangestipt, vervat in de artikelen 215, lid 2 en 178 EEG, 40 EGKS, en 151 en 188 EGA. Deze artikelen luiden:

Artikel 215 EEG lid 2

«Inzake de niet-contractuele aansprakelijkheid moet de Gemeenschap overeenkomstig de algemene beginselen

welke de rechtsstelsels der Lid-Statē gemeen hebben, de schade vergoeden die door haar instellingen of door haar personeelsleden in de uitoefening van hun functies is veroorzaakt.»

Artikel 178 EEG

«Het Hof van Justitie is bevoegd kennis te nemen van geschillen over de vergoeding van de in de tweede alinea van artikel 215 bedoelde schade.»

En'szins anders was het gesteld met het EGKS-Verdrag waarvan artikel 40 in zijn oorspronkelijke vorm beschikte dat:

«Onder voorbehoud van de bepalingen van artikel 34, eerste alinea, is het Hof bevoegd, op verzoek van de benadeelde partij, een geleidelijke vergoeding toe te kennen ten laste van de Gemeenschap, ingeval schade is ontstaan bij de uitvoering van het Verdrag door een dienstfout van de Gemeenschap. Het Hof is eveneens bevoegd schadeloosstelling toe te kennen ten laste van een functionaris van de Gemeenschap, ingeval de schade het gevolg is van een persoonlijke fout van deze functionaris in de uitoefening van zijn bediening. Indien de benadeelde partij deze schadeloosstelling niet van de functionaris heeft kunnen verkrijgen kan het Hof een billijke schadevergoeding toekennen ten laste van de Gemeenschap.»

Het laat zich onmiddellijk zien dat de in het oorspronkelijk artikel 40 neergeschreven regeling van een andere soort was dan deze in de latere verdragen vervat. Zij werd kennelijk ingegeven door het, in het Franse recht van de overheidsaansprakelijkheid, algemeen aanvaard onderscheid tussen de dienstfout en de persoonlijke fout van de ambtenaren. Het artikel 26 van het fusieverdrag d.d. 8 april 1965 heeft echter artikel 40 gewijzigd, zodat zijn inhoud thans met deze van de artt. 215 en 178 EEG overeenstemt.

5. Het aldus veralgemeend aansprakelijkheidsregime lijkt, *prima vista*, eenvoudig. Het onderscheid: dienstfout-persoonlijke fout wordt opzij geschoven. In de plaats komt een algemene aansprakelijkheid van de Gemeenschap tegenover de gelederde voor de schade veroorzaakt door haar instellingen (dit zijn grosso modo de voormalige dienstfouten) of door haar personeelsleden in de uitoefening van hun functies (hetgeen zowel de dienstfout als de persoonlijke zgn. functiefout kan omvatten) (3).

In al deze gevallen is het Hof van Justitie bevoegd. Worden slechts uitgesloten, fouten zonder enig merkbaar verband met de uitoefening van de functies die voor uitsluitende rekening van de functionaris blijven en waarvoor uitsluitend de nationale rechtbanken kunnen bevoegd zijn. Dit een eenvoudig systeem doet echter onmiddellijk het moeilijk probleem van de dubbele aansprakelijkheid (het zgn. *cumul*) rijzen, waarop de teksten geen duidelijk antwoord geven: wordt de aansprakelijkheid van de ambtenaar door deze van de Gemeenschap opgeslorpt of kan de gelederde desgevallend twee debiteuren aanspreken of tussen beide kiezen? Correlatief rijst ook de vraag of de bevoegdheid van het Hof deze van de nationale rechtbanken uitsluit.

Bij een eerste lezing van de artikelen 215 en 178 zou men geneigd zijn het stelsel van de opslorping als het juiste te beschouwen; omdat deze bepalingen, wanneer men ze vergelijkt met het vroegere EGKS-stelsel, kennelijk beogen een regeling op te bouwen die een sluitend geheel zou vormen. Nadere overweging stemt echter tot enig voorbehoud.

Vooreerst stelt artikel 215 EEG dat de instellingen de schade moeten vergoeden overeenkomstig de algemene beginselen welke de rechtsstelsels der Lid-Statē gemeen hebben, en het valt te betwijfelen dat een systeem van niet-cumulatieve aansprakelijkheid hieraan beantwoordt.

Bovendien zijn er niet geringe praktische bezwaren tegen een stelsel dat aan het Hof van Justitie de uitsluitende kennisneming zou voorbehouden van talrijke geschillen die nauwelijks of niet, de belangen van de Gemeenschap of de toepassing van het gemeenschapsrecht raken. Het zullen meestal gevallen zijn waar de gedingvoerende partijen er alle belang bij hebben voor een rechter te verschijnen die, beter dan het Hof van Justitie, op de hoogte is van de plaatselijke omstandigheden en gewoonten, van de, in het sociaal milieu waar het schadeveroorzakend feit heeft plaats gegrepen, geldende vergoedingsnormen, enz.

Maar ook tegen een regime van dubbele aansprakelijkheid kunnen bezwaren worden aangevoerd. Het voornaamste is wel het risico van tegenstellingen tussen nationale en communautaire rechtspraak, dan wanneer er geen conflictenrechtbank bestaat. Dit risico is des te groter indien men de artikelen 178 en 183 in deze zin interpreteert — zoals velen het doen —, dat om de Gemeenschap zelf te veroordelen, alleen het Hof van Justitie bevoegd is, met het gevolg dat nooit een communautaire instelling als zodanig voor de nationale rechter aansprakelijk zou kunnen worden gesteld.

Het is met het geheel van deze vragen dat het interpretatieverzoek van het Hof van Cassatie verband houdt.

6. De wijze waarop het Hof van Justitie deze problemen heeft benaderd kan verduidelijkt worden met een vergelijking te maken tussen hetgeen het Hof verklaarde in beide arresten Sayag.

Eerste Arrest Sayag

Daden gesteld in officiële hoedanigheid.

De vrijstelling van vervolging (...) is uitsluitend van toepassing op de handelingen welke naar haar aard behoren tot die waarmede hij, die de immunitet inroep, deelneemt aan de taakuitoefening van de instelling waartoe hij behoort.

Het besturen van een automobiel is naar zijn aard slechts een handeling in officiële hoedanigheid verricht, in de uitzonderingsgevallen waarin deze werkzaamheid uitsluitend onder het gezag van de Gemeenschap en door haar ambtenaren zelf kan worden uitgeoefend.

Tweede Arrest Sayag

Daden gesteld in de uitoefening der functie.

De Gemeenschap is slechts aansprakelijk voor die handelingen harer personeelsleden welke krachtens een rechtstreekse interne verhouding het noodzakelijke uitvoelisel vormen van de taken aan de instelling toevertrouwd.

Wanneer een personeelslid van zijn particuliere auto gebruik maakt om zich bij het vervullen van zijn dienst te verplaatsen, is niet aan de omschreven voorwaarden voldaan.

7. Uit het naast mekaar plaatsen van beide teksten is het een en het ander af te leiden.

a. In de eerste plaats zal het wel opvallen dat de definitie van de handeling verricht in de uitoefening der functies ruimer is dan die van de handeling verricht in officiële hoedanigheid.

In het eerste geval volstaat het, dat die handelingen het uitvoelisel wezen van de taken aan de instellingen toevertrouwd; in het tweede geval is de eis gesteld dat het handelingen wezen welke naar haar aard behoren tot de taakuitoefening van de instellingen.

Waar geen immunitet kan ingeroepen worden kan noch-

tans de aansprakelijkheid van de instellingen in het gedrang komen. Dit is billijk, gelet op het feit dat beide regels op verschillende situaties zien. Het zou fout geweest zijn in dit verband een gedwongen symmetrie te bewerkstelligen waarvoor een drastische beperking van de aansprakelijkheid de losprijs zou zijn.

b. De vergelijking van beide teksten toont vervolgens aan dat, naar het oordeel van het Hof van Justitie, het besturen van een eigen automobiel principieel zowel buiten het bereik van artikel 215 als van het Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten valt. De omstandigheid dat het gebruik van de particuliere auto tot doel had het vervullen van de dienst mogelijk te maken, staat de uitsluiting van artikel 215 niet in de weg; evenmin trouwens de omstandigheid dat dit gebruik door een reisopdracht was toegelaten omdat, aldus het Hof, die reisopdracht geen ander doel heeft dan de vergoeding van de reiskosten te legitimeren.

Ter ondersteuning van dit standpunt voert het Hof het nogal formeel argument aan, dat een ambtenaar nooit gehouden is zijn particuliere auto te gebruiken om dienstredenen en dat, zo hij het toch doet, dit op eigen risico geschiedt. In werkelijkheid wordt het ingenomen standpunt beter begrijpelijk wanneer gelet wordt op de hedendaagse strekking het ganse automobiel contentieux aan regels sui generis te onderwerpen en buiten het domein van de aansprakelijkheid van de openbare besturen of zelfs van de aquiliaanse aansprakelijkheid tout court te laten.

Deze moderne strekking laat zich gemakkelijk verantwoorden. Men bevindt zich hier op een gebied waar de risico-theorie stilaan de klassieke aansprakelijkheidsleer, gesteund op de culpa, verdrijft en waar het verzekeringswezen de basisgegevens volkomen heeft gewijzigd (4).

Als voorbeelden kunnen het Franse decreet van 10 augustus 1968 (5), de Amerikaanse voorstellen van basic protection (6) worden genoemd om niet te spreken van het ontwerp Tunc.

De door het Hof verkondigde stelling moet bovendien gezien worden in het kader van de regeling vervat in het statuut van de ambtenaren (7), waarin is voorgeschreven dat, wanneer een ambtenaar voor diensstreizen zijn particuliere auto gebruikt, hij in het bezit dient te zijn van een verzekeringspolis (8).

Zover gekomen kan men de draagwijdte van het tweede arrest Sayag samenvatten met de vaststelling dat het zich in wezen beperkt tot de leer dat het gebruik van een particuliere auto geen handeling, verricht in de uitoefening van de functies in de zin van artikel 215 EEG, vormt. In zulke gevallen zal alleen de ambtenaar verantwoordelijk zijn volgens de normen van één der nationale aansprakelijkheidsregimes, doorgaans datgene van de plaats van het ongeval.

De uitsluiting van de automobielongevallen blijkt echter niet zozeer het logisch en onvermijdelijk gevolg te zijn van een restrictief begrip van de uitoefening van de functies (dit begrip wordt met eerder vage trekken in het arrest omschreven) dan wel van de bekommernis om het automobielcontentieux door de nationale instanties te laten behandelen.

c. Doordat de automobielongevallen door het Hof van Justitie buiten het begrip « uitoefening van de functies » werden gelaten vervielen de vragen in verband met dubbele aansprakelijkheid en bevoegdheid. Dit hoeft men niet als een leemte aan te voelen. Een algemene theorie van de aansprakelijkheid in het gemeenschapsrecht vermog niet, zoals Minerva uit het hoofd van Jupiter, volledig uitgedost uit één enkele gedingssituatie te voorschijn te komen; zij verlangt een geleidelijke benadering van de rijke verscheidenheid welke dit rechtsinstituut omvat.

Het pragmatisch standpunt van het Hof zorgt inmiddels

voor een bruikbare oplossing van een reeks gevallen die, zoals reeds gezegd, met het communautaire belang weinig of geen verband vertonen. Deze oplossing strekt tot voordeel van de justiciabelen, in het bijzonder van het slachtoffer, doordat het geschil zal beslecht worden, daar waar de uitspraak de meeste kans heeft om in eenklank te zijn met het rechtsbewustzijn van de belanghebbenden. Zij eerbiedigt een domein dat kennelijk bij voorkeur tot de kennismaking van de nationale rechter behoort.

Dit klemt des te meer dat het risico voor het slachtoffer om zich voor een insolvabele debiteur te bevinden, zo goed als onbestaande is; het is opgevangen door de aan de functionarissen, die met een reisopdracht hun eigen wagen gebruiken, opgelegde verplichting om zich te verzekeren (Bijlage 7, artikel 12 van het Ambtenarenstatuut).

Bovendien wordt daardoor vermeden dat, in geschillen die niet zelden in hun geheel voor de strafrechter worden gebracht, een overbodige splitsing tot stand komt tussen het nationaal strafrecht met zijn civielrechtelijke uitlopers en de burgerrechtelijke genoegdoening die volgens een ander, nl. het communautaire recht, zou moeten plaats vinden.

III. Toekomstperspectieven.

8. De door het onderhavig arrest aangehouden oplossing, doordat het een contentieux met een zeer bijzonder karakter buiten het toepassingsgebied van artikel 215 heeft geplaatst, heeft — hoe partieel die oplossing ook weze — wellicht het voordeel dat aldus het vinden van een meer globale oplossing voor de andere gevallen vergemakkelijkt werd. Een makkelijke taak zal het echter nooit zijn.

Het aansprakelijkheidsregime in de artikelen 178, 215 en — het wordt vaak vergeten — ook in artikel 183, omschreven, schijnt mij thans als volgt te kunnen worden benaderd:

— alleen het Hof van Justitie is bevoegd om kennis te nemen van vorderingen gericht tegen de gemeenschappen (artikelen 178 en 215 EEG). Dit is niet enkel het geval wanneer de schade berokkend werd door een instelling, maar ook wanneer zij veroorzaakt werd door personeelsleden in de uitoefening van hun functies. Dit blijft waar zelfs indien men aanvaardt — in een stelsel van cumul — dat naast de Gemeenschappen ook het personeelslid persoonlijk aansprakelijk kan gesteld worden.

— de nationale rechtbanken alleen zijn bevoegd wanneer vergoeding gevraagd wordt aan de ambtenaar, behalve wanneer de schuldeiser de gemeenschap zelf is (artikelen 215 en 183 EEG). Dit blijft waar zelfs wanneer — gesteld dat dubbele aansprakelijkheid wordt aanvaard — de foutieve daad een persoonlijke fout is die werd begaan in de uitoefening van de functies en dus ook de aansprakelijkheid van de Gemeenschap impliceert.

Geen van beide jurisdicties schijnt bevoegdheid te hebben om in één en hetzelfde proces gelijktijdig ambtenaar en Gemeenschap te betrekken. Het Hof van Justitie niet omdat het slechts toegewezen bevoegdheden bezit; de nationale rechter niet omdat artikel 178, juncto 215 hem elke bevoegdheid ter zake van niet-contractuele aansprakelijkheid van de gemeenschappen schijnt te onttrekken.

De keuze tussen cumul en niet-cumul wordt dus bijzonder moeilijk gemaakt doordat het probleem van de aansprakelijkheid het probleem van de bevoegdheid doorkruist. Deze band heeft voor gevolg dat bij dubbele aansprakelijkheid dit cumul niet in één en dezelfde rechtsorde plaats vindt maar zich uitstrekt tot twee verschillende grotendeels autonome rechtsorden en tussen rechtscolleges behorende tot verschillende rechtssystemen.

Het uitspreken van een voorkeur voor de ene of de andere oplossing heeft dus een zeer bijzonder aspect dat het niet vertoont wanneer het moest geschieden in één en dezelfde nationale rechtsorde waar, voor conflicten van

materieel recht of tussen bevoegdheidsregelingen, door- gaans een bevredigende oplossing is voorzien.

9. De absorptie heeft het voordeel, althans prima facie, dat ze eenvoudig is. Het slachtoffer kent slechts één debiteur: de Gemeenschap. Daaruit volgt dat geen twijfel kan bestaan nopens de bevoegde rechtbank: alleen het Hof van Justitie is immers bevoegd voor dergelijke civiele vorderingen, ook al blijft aan de nationale rechtbanken de kennisneming op strafrechtelijk gebied voorbehouden.

Aan dit stelsel wordt soms ten onrechte verweten dat het overdreven laks zou zijn. Dit schijnt mij onjuist. Het is enerzijds goed dat de ambtenaar in zijn functie niet steeds geremd zou kunnen zijn door het denkbeeld dat hij persoonlijk aansprakelijk kan worden gesteld voor daden die bijna altijd een andere draagwijdte hebben dan die van het privé leven terwijl hij anderzijds in dit regime ook niet van elke aansprakelijkheid is vrijgesteld. Artikel 214, § 3 EEG bepaalt immers dat de persoonlijke aansprakelijkheid der personeelsleden jegens de Gemeenschap geregeld wordt door de bepalingen welke hun statuut of de op hen toepasselijke regeling vaststellen, hetgeen o.a. de mogelijkheid van en recursor verhaal door de instellingen mogelijk maakt (9).

Een negatief aspekt van dit systeem biedt weliswaar de omstandigheid dat zonder dwingende motieven de bevoegdheid van de nationale rechter wordt beknot in verband met handelingen, die alhoewel in grotere mate dan de verkeersongevallen, toch met de volbrenging van de taken van de gemeenschappen weinig uitstaans hebben.

10. De dubbele aansprakelijkheid integendeel laat de keuze van de bevoegde rechter over aan de gelederde, wat in wezen hierop neerkomt, dat, zo hij er enig belang bij heeft, hij de ambtenaar voor de nationale rechter kan dagvaarden. Door dit te doen noopt hij nochtans zichzelf om er aan te verzaken de Gemeenschap ter verantwoording te roepen of, indien hij dit toch wenst, het geschil dan in twee onderscheiden delen te splitsen die een eigen lot zullen volgen. Immers al mag hij de één of de andere mogelijkheid kiezen, toch kan hij ze eveneens cumuleren, met dien verstande dat één van de vorderingen zal gebracht worden voor de nationale rechter en opgelost volgens diens rechtsstelsel wijl de andere, gericht tegen de Gemeenschap, later of gelijktijdig voor het Hof van Justitie zal gebracht worden en beslecht zal worden volgens de algemeen geldende rechtsbeginselen van de Lid-Staten (Artikel 215). Het gevaar van onderling verschillende en zelfs strijdige beslissingen is duidelijk en is van aard om het vertrouwen aan het wankelen te brengen dat elke gerechtelijke organisatie aan de justiciabelen moet kunnen inboezemen.

Een supplementaire moeilijkheid is dat het systeem op dat stuk moeilijk voor verbetering vatbaar schijnt. Zelfs indien men via een nieuwe en ietwat gedurfd interpretatie van artikel 183 toch zou aanvaarden dat de Gemeenschappen samen met hun ambtenaren voor een nationale rechter zouden kunnen gedaagd worden, zal dat het slachtoffer nog niet baten. Die rechter zou immers voor één en hetzelfde feit de nationale aansprakelijkheidsregels op de ambtenaren moeten toepassen en, overeenkomstig artikel 215, de communautaire aansprakelijkheidsregeling op de Gemeenschap. Dit is va naard om evenveel zo niet, meer verwarring te scheppen.

11. In dit verband kan de vraag gesteld worden of men bij de eenmaking van de aansprakelijkheidsstelsels tussen EEG, EGA en EGKS niet de verkeerde weg is opgegaan en of men niet beter had gedaan het oud artikel 40 EGKS te veralgemenen. Deze bepaling, doordat zij aansluit bij het onderscheid dienstfout (aansprakelijkheid van de instelling en bevoegdheid van het Hof) en persoonlijke fout (aansprakelijkheid van de ambtenaar

en bevoegdheid van de nationale rechter) vormde een eenvoudig systeem van niet-cumul dat echter op ingenieuze wijze getemperd was door, zoals uit de hierboven geciteerde tekst blijkt, een subsidiaire plicht tot schadevergoeding ten laste van de Gemeenschap te voorzien.

Conclusie.

12. Het belang van de keuze tussen cumul en niet-cumul wordt sterk verminderd door het belang dat de grens van de uitoefening van de functies kan krijgen. Valt de schadeveroorzakende daad buiten het kader van de uitoefening van de functies, dan stelt zich eenvoudigweg het probleem van de aansprakelijkheid van de Gemeenschappen niet meer (en dus ook niet, dat van cumul en opsorping). Het ziet er naar uit dat deze — uiteraard — onzekere grens tussen handelingen gesteld in of zonder verband met de uitoefening van de functies in het communautaire recht een rol zal moeten spelen analoog met die, welke in de onderscheidene nationale rechtssystemen, rechtsfiguren spelen als «faute de service» en «faute personnelle» (10) fout van orgaan of aangestelde (11), «innerer Zusammenhang» (12) «act manifestly or palpably beyond authority» (13).

Eigenlijk ziet men hier telkens onder een ander gedaante het eeuwig probleem van de grens van de aansprakelijkheid van de rechtspersonen rijzen. Alleen is in het hier besproken verband dit probleem bijzonder komplekse vormen gaan aannemen tengevolge van het bestaan van twee onderscheidene rechtssystemen met eigene jurisdicties.

M. V.

(1) In het onderhavig geschil worden de artikelen 151 en 188 EGA toegepast, daar de heer Sayag een personeelslid was van de EGA. Deze artikelen hebben echter dezelfde inhoud als de artikelen 178 en 215 EEG. Het artikel 40 EGKS is derwijze veranderd geworden door het fusieverdrag der Europese Gemeenschappen dat het nagenoeg dezelfde inhoud kreeg als de artikelen 178 en 215 EEG.

(2) De opheffing van de immuniteit moet geschieden, onder wettelijkheidstoezicht van het Hof van Justitie, telkens de opheffing niet strijdig is met de belangen van de Gemeenschap (Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten, artikel 18).

(3) Men verlieze niet uit het oog dat, wanneer men verwijst naar het Franse onderscheid «faute de service» en «faute personnelle» beide fouten nochtans «fautes de fonctions» zijn.

(4) De aansprakelijkheidsverzekering is verplicht in alle landen van de EEG, behalve — voorlopig — in Italië.

(5) Decreet 66-619, J.O. 20 augustus 1966.

(6) Zie hierover Keeton en O'Connell, *Basic Protection* — A proposal for improving automobile claims systems, 78 Harv. L. Rev. 329, 363 (1964).

(7) Bijlage 7 tot het Statuut, artikel 12 par. 4.

(8) De aansprakelijkheid van de Gemeenschappen zou dus kunnen ingeroepen worden, wanneer, tengevolge van nalatigheid, zij het gebruik van een niet-verzekerd voertuig toelaten.

(9) Zie in dit verband Statuut der ambtenaren artikel 22.

(10) Frans recht en oud EGKS stelsel.

(11) Italiaans en Belgisch recht.

(12) Duits recht.

(13)-Amerikaans recht.

HOF VAN CASSATIE.

2e Kamer. — 17 juni 1969.

Voorzitter: M. Valentin.

Raadsheer-verslaggever: M. de Waersegger.

Advocaat-generaal: M. Depelchin.

Belastingen. — Inkomstenbelastingen. — 1) Uittreksels van postrekening. — Zijn rekeningsstukken. — 2) Vrij beroep. — Overlegging van uittreksels van postrekening. — Verplichting. — 3) Beroepsgeheim. — Overlegging

van door de belastingwet bedoelde stukken. — Weigering. — Niet gerechtvaardigd.

1. *Uittreksels van de postrekening zijn schrifturen of rekeningstukken in de zin van art. 55 § 1 van de bij het besluit van de Regent van 15 januari 1948 gecoördineerde wetten op de inkomstenbelasting.*
2. *Ofschoon art. 7 van het ministerieel besluit van 12 december 1947 de houder van het ontvangstbewijsboekje waarvan sprake in art. 30 van de gecoördineerde wetten, ervan ontslaat ontvangstbewijzen af te geven voor de betalingen gedaan door middel van overschrijvingen of stortingen op de postrekening, ontslaat geen enkele bepaling degene die het ontvangstbewijs afgeeft, van de verplichting aan de administratie inzage te verlenen, als zij het vraagt, van de stukken betreffende de postrekening wanneer bedrijfsontvangsten op deze rekening zijn overgeschreven of gestort.*
3. *De vaststelling van de noodzakelijke regels tot vrijwaring van het beroepsgeheim valt onder de bevoegdheid van de wetgever.*

Door impliciet voor te schrijven dat aan de administratie van de belastingen inzage moet verleend worden van het ontvangstbewijsboekje en van het dagboek dat moet gehouden worden krachtens art. 30, lid 3 en 4 van de gecoördineerde wetten op de inkomstenbelastingen, en expliciet voor te schrijven dat inzage moet worden verleend van de in art. 55 § 1 bedoelde schrifturen en rekeningstukken, heeft de wetgever noodzakelijk beslist dat de belastingplichtige die een vrij beroep uitoefent, zijn weigering om deze stukken over te leggen niet kan rechtvaardigen door het beroepsgeheim.

G... t./ Belgische Staat.

Gelet op het bestreden arrest, op 22 maart 1968 gewezen door het Hof van beroep te Luik;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 30, 55, inzonderheid paragraaf 1, en 56 van de wetten betreffende de inkomstenbelastingen, gecoördineerd bij het besluit van de Regent van 15 januari 1948, 7 van het ministerieel besluit van 12 december 1947 ter uitvoering van artikel 7, paragraaf 2 van de wet van 20 augustus 1947,

doordat, nu eiser had laten gelden dat hij een ontvangstbewijs uit zijn soucheboekje had afgegeven voor elke geldsom met een bedrijfskarakter, die hij zelfs door tussenkomst van het Bestuur der Postchecks gekregen had, en dat hij derhalve niet verplicht was de rekeningsuittreksels van dit Bestuur en de desbetreffende documenten te bewaren en over te leggen en dat bijgevolg de ambtshalve aanslag ten onrechte was verantwoord door de weigering deze uittreksels over te leggen en dat deze taxatieprocedure dus onwettelijk was toegepast, het bestreden arrest beslist dat «dergelijke weigering aan de administratie het recht gaf een beroep te doen op de ambtshalve aanslagprocedure», op grond dat sommige bedrijfsontvangsten op de postrekening van eiser waren gestort en «dat verzoeker (thans eiser) evenwel toegeeft dat artikel 7 van het ministerieel besluit van 12 september (in werkelijkheid december) 1947, waarbij de houder van postcheckrekening ervan wordt ontslagen een uit het boekje getrokken ontvangstbewijs af te geven voor de betalingen die hem gedaan worden door middel van overschrijvingen of stortingen op zijn postcheckrekening, betekent dat de ontvangstbewijzen bedoeld in artikel 30 van de gecoördineerde wetten door de kennisgevingen van het Bestuur der postchecks kunnen vervangen worden; dat derhalve de hierboven bedoelde vrijstelling betekent dat de documenten van de postcheckrekening met de in artikel 30 van de gecoördineerde wetten bedoelde ont-

vangstbewijzen worden gelijkgesteld; dat de belastingplichtige dus niet mag weigeren ze over te leggen, zoals ten deze de verzoeker G... dit heeft gedaan; dat aangezien deze inkomsten op zijn postcheckrekening volgens artikel 8 van genoemd ministerieel besluit in zijn dagboek moeten opgetekend worden, en dit laatste door de controleur-taxateur moet worden nagezien, is het niet minder zeker dat deze ambtenaar de juistheid ervan moet kunnen nazien».

terwijl de belastingplichtige, op straffe van ambtshalve aanslag, slechts moet bewaren en aan de administratie mededelen de boeken, boekjes of dagboeken die hij volgens de wet moet houden; dit niet het geval is, wat de advocaten betreft, voor de uittreksels uit de postcheckrekening; deze uittreksels enkel, op straffe van ambtshalve aanslag, moeten worden bewaard en overgelegd wanneer de advocaat van de in artikel 7 van het ministerieel besluit van 12 september 1947 bedoelde vrijstelling gebruik heeft gemaakt, en dientengevolge deze uittreksels de in artikel 30 van de gecoördineerde wetten bedoelde ontvangstbewijsboekjes vervangen; aangezien het bestreden arrest niet vaststelt dat dit ten deze het geval was, het zijn beslissing in verband met de geldigheid van de ambtshalve taxatieprocedure niet wettelijk heeft gerechtvaardigd:

Overwegende dat artikel 55, paragraaf 1, van de wetten betreffende de inkomstenbelastingen, gecoördineerd bij het besluit van de Regent van 15 januari 1948 onder meer bepaalt dat elke belastingplichtige kan uitgenodigd worden, indien hij verplicht is tot het houden van comptabiliteit, boekjes of dagboeken, zonder verplaatsing aan de administratie inzage te verlenen van zijn schrifturen en rekeningstukken, ten eide de gevraagde of verstrekte inlichtingen te laten nagaan;

Overwegende dat de postcheckrekeninguittreksels, schrifturen of rekeningstukken zijn in de zin van deze bepaling;

Overwegende dat eiser die een vrij beroep uitoefende, verplicht was het ontvangstbewijsboekje en het dagboek waarvan sprake in artikel 30, lid 3 en 4, van bedoelde gecoördineerde wetten te houden;

dat hij dus verplicht was zonder verplaatsing inzage te verlenen van de uittreksels uit zijn postcheckrekening;

Overwegende dat, zo artikel 7 van het ministerieel besluit van 12 december 1947 de houder van het boekje ervan ontslaat ontvangstbewijzen af te geven voor de betalingen gedaan door middel van overschrijvingen of stortingen op de postcheckrekening, geen enkele bepaling degene, die het ontvangstbewijs afgeeft, vrijstelt van de verplichting aan de administratie inzage te verlenen, als zij het vraagt, van de stukken betreffende de postcheckrekening; wanneer, zoals het arrest vaststelt dat dit ten deze het geval is, bedrijfsontvangsten op deze rekening werden overgeschreven of gestort;

Overwegende dat het middel naar recht faalt;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 30, 55, inzonderheid 1 en 2, 56, 57 bis, inzonderheid paragraaf 1, lid 3, en paragraaf 2, 57 ter van de wetten betreffende de inkomstenbelastingen, gecoördineerd bij het besluit van de Regent van 15 januari 1948, 4 van het ministerieel besluit van 25 april 1924 tot uitvoering van de artikelen 5 en 14 van de wet van 28 februari 1924, en 458 van het Strafwetboek, doordat nu eiser, advocaat, had doen gelden dat zijn weigering om de postcheckrekeninguittreksels en de desbetreffende stukken over te leggen, gerechtvaardigd was omdat hij door deze overlegging het beroepsgeheim zou geschonden hebben, het bestreden arrest beslist «dat de belastingplichtige zich te vergeefs op het geheim van de stukken van de postcheckrekening beroept, want zelfs zo

het bestuur der postchecks ze aan de administratie niet mag overleggen, de administratie ze om de hierboven vermelde redenen van de belastingplichtige kan vorderen, met dien verstande dat de ambtenaren, die kennis ervan nemen, zelf door het beroepsgeheim gebonden zijn; dat de administratie derhalve het recht had, ten einde de aangifte van de belastingplichtige na te zien, hem te vragen dat haar inzage zou verleend worden van de kennisgevingen van zijn postcheckrekeningen; dat de grief gesteund op de onwettelijkheid van de ambtshalve aanslagprocedure niet gegrond is»,

terwijl de advocaat aan de ambtenaren van het belastingbestuur geen inzage moet of mag verlenen van de stukken waarvan de overlegging de schending van het beroepsgeheim zou medebrengen (hoofdzakelijk schending van de artikelen 458 van het Strafwetboek, 30 en 55 van de gecoördineerde belastingwetten), waaruit volgt dat het bestreden arrest, dat niet betwist dat ten deze de overlegging door eiser van zijn postcheckrekeninguittreksels en van de desbetreffende stukken de schending van het beroepsgeheim zou hebben kunnen meebrengen, zijn beslissing betreffende de geldigheid van de ambtshalve aanslag niet wettelijk heeft gerechtsvaardigd (hoofdzakelijk schending van de artikelen 97 van de Grondwet en 56 van de gecoördineerde belastingwetten):

Overwegende dat de vaststelling van de noodzakelijke regels tot vrijwaring van het beroepsgeheim onder de bevoegdheid van de wetgever valt;

Overwegende dat, door impliciet voor te schrijven dat aan de administratie inzage moet verleend worden van het ontvangstbewijsboekje en het dagboek dat moet gehouden worden krachtens artikel 30, lid 3 en 4, van de wetten betreffende de inkomstenbelastingen gecoördineerd bij het besluit van de Regent van 15 januari 1948, en expliciet voor te schrijven dat inzage moet worden verleend van de in artikel 55, paragraaf 1, van deze wetten bedoelde schriften en rekeningstukken, de wetgever noodzakelijk heeft beslist dat de belastingplichtige, die een vrij beroep uitoefent, zijn weigering om deze stukken over te leggen niet kan rechtvaardigen door het beroepsgeheim;

Dat welke ook de waarde zij van de door de voorziening gekritiseerde redenen, de bestreden beslissing wettelijk is gerechtsvaardigd;

Dat het middel naar recht faalt;

Over het derde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1315, 1319, 1320, 1322, 1349 en 1353 van het Burgerlijk Wetboek, 28, 55, inzonderheid paragraaf 1, 56 en 62 van de wetten betreffende de inkomstenbelastingen, gecoördineerd bij het besluit van de Regent van 15 januari 1948,

doordat, nu eiser om het willekeurig karakter van de vaststelling van de belastbare grondslag te bewijzen, had doen gelden dat «de administratie steunt op vergelijkingspunten en op gegevens», afgeleid uit aangiften van soortgelijke belastingplichtigen hoewel deze «stukken» noch getekend noch gedateerd zijn; dat derhalve niets de authenticiteit ervan waarborgt; dat uit het ontbreken van handtekening blijkt dat geen ambtenaar of een andere agent van de administratie de juistheid van de erin vermelde gegevens zelf heeft vastgesteld; dat de beslissing, om de inkomsten van verzoeker door vermoedens te ramen, onder meer steunt op het aantal arresten (38, 90, 87, 71) die respectievelijk in 1955, 1956, 1957 en 1958 zouden gewezen zijn in door hem behandelde belastingzaken; dat met betrekking tot het jaar 1956 het stuk II/32 de lijst opgeeft van 50 arresten in plaats van de 90 die door de beslissing worden vermeld; dat voor de jaren 1957 en 1958, het dossier geen gegevens bevat, namelijk geen lijst van bedoelde zaken (naam van de cliënt en datum van het arrest) waardoor het Hof van beroep de juistheid van deze

cijfers zou kunnen onderzoeken en verzoeker zou kunnen nagaan of het werkelijk arresten betreft inzake zijn cliënten; dat verzoeker derhalve, aangezien hij het niet kan nagaan, het aantal (90, 87, 71) arresten die gedurende de jaren 1956, 1957, 1958 in zake zijn cliënten zouden gewezen zijn, slechts kan betwisten; dat onder meer wat het jaar 1955 betreft, onder de 50 zaken die in hetzelfde stuk II/32 vermeld worden, eenzelfde zaak twee maal voorkomt en 4 ervan nooit door verzoeker werden behandeld; dat nergens enige rechtvaardiging te vinden is van een naamloze verklaring volgens welke de advocaten, die als vergelijkingspunten werden gekozen, grotendeels gelijke honorariumtarieven toepassen; dat nergens enige aanwijzing is van dit tarief, noch van de wijze waarop het werd beoordeeld; dat het bewijs door vermoedens slechts kan geleverd worden op grond van gekende, vaststaande, controleerbare feiten, dit wil zeggen feiten bewezen door concrete gegevens blijken uit het dossier; (artikel 1349 Burgerlijk Wetboek) dat niet bewezen feiten, die gewoonweg beweerd, maar betwist worden en oncontroleerbaar zijn, dit wil zeggen onzeker wat hun bestaan betreft, zoals de feiten vermeld in de stukken IV/8 en 9 (vergelijkingskaarten), zoals nog het aantal gewezen en door de administratie aangevoerde arresten, de analogie van de toegepaste tarieven, enz... derhalve de waarschijnlijkheid niet kunnen doen ontstaan zodat zij de door de wet vereiste zekerheid verkrijgen; dat de administratie, door haar redenering te doen uitgaan van gewoonweg verklaarde feiten waarvan niets de controle van het Hof van beroep mogelijk maakt, de belaste inkomsten willekeurig heeft geraamd, wat in strijd is met het voorschrift van artikel 56 van de gecoördineerde belastingwetten», het bestreden arrest beslist «dat verzoeker te vergeefs heeft doen gelden dat de vergelijkingskaarten noch getekend noch gedateerd zijn en hieruit besluit dat zij niet bewijskrachtig zijn, daar niets de authenticiteit ervan waarborgt; dat immers de authenticiteit van de vergelijkingskaarten voldoende wordt gewaarborgd door het feit dat zij bij het verslag van de inspecteur worden gevoegd die ze waarmerkt, daar het door een beëdigd ambtenaar in de uitoefening van zijn ambt opgemaakt stuk bewijskracht heeft tot bewijs van het tegendeel van de erin vermelde gegevens; dat hetzelfde geldt voor de in het verslag van de inspecteur overgenomen verklaringen, in verband met de verschillende gegevens die hij in aanmerking neemt, zoals het aantal gewezen arresten en de analogie van de door verzoeker en soortgelijke belastingplichtigen toegepaste tarieven».

terwijl ter zake geen enkele wettelijke bewijskracht tot bewijs van het tegendeel verleent aan de processen-verbaal, geschriften en verslagen van ambtenaren van de administratie, en onder meer van de inspecteur der belastingen, voor de erin vermelde feiten, daar deze stukken enkel gelden als inlichtingen waarvan het Hof van beroep de bewijskracht vrij moet beoordelen,

terwijl, in elk geval, het Hof van beroep geen bewijskracht tot bewijs van het tegendeel, noch zelfs enige bewijskracht kan verlenen aan de verklaringen in de verslagen van de controleur of van de inspecteur der belastingen die geen betrekking hebben op materiële feiten die deze ambtenaren persoonlijk vastgesteld hebben, zoals ten deze het aantal en de aard van de zaken die respectievelijk werden behandeld door eiser en door de vergeleken belastingplichtigen, of die niet het relaas zijn van de vastgestelde feiten maar beoordelingen, zoals ten deze de mening omtrent de analogie van de door eiser en de vergeleken belastingplichtigen toegepaste tarieven,

terwijl aldus, door het niet-willekeurig karakter van de belastbare grondslag, die werd vastgesteld door de directeur der belastingen, af te leiden uit feiten en beoordelingen, die niet regelmatig bewezen waren, maar bevestigd werden door de ambtenaren van de administratie, het

arrest de administratie onwettelijk ervan heeft ontslagen de juistheid te bewijzen van de door haar als grondslag van vermoedens aangevoerde feiten (hoofdzakelijk schending van de artikelen 1315, 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek en 56 van de gecoördineerde wetten) en zijn beslissing, dat ten deze de lastbare grondslag vastgesteld was op basis van regelmatige vermoedens, niet wettelijk heeft gerechtvaardigd (hoofdzakelijk schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 28, 55 en 62 van de gecoördineerde wetten, 1349 en 1353 van het Burgerlijk Wetboek) :

Overwegende dat de belastingplichtige, wiens aanslag regelmatig ambtshalve is gevestigd, zo hij beweert dat de lastbare grondslag willekeurig is vastgesteld, moet bewijzen dat de administratie een rechtsdwaling heeft begaan, zich heeft gesteund op onjuiste feiten of uit juiste feiten gevolgtrekkingen heeft afgeleid die niet kunnen gerechtvaardigd worden ;

Overwegende dat door te stellen dat het door een beëdigde ambtenaar in de uitoefening van zijn ambt opge maakt stuk bewijskracht heeft tot bewijs van het tegen deel van de erin vermelde gegevens, het arrest enkel vaststelt dat eiser ten deze zich ertoe beperkt heeft, zonder het bewijs ervan te leveren, dat de feiten waarop de administratie had gesteund onjuist waren ;

Overwegende dat het middel, dat van een onjuiste uit legging van het arrest uitgaat, feitelijke grondslag mist ;

Over het vierde middel, afgeleid uit de schending van artikel 97 van de Grondwet,

doordat nu eiser bij zijn regelmatige conclusie heeft betoogd enerzijds dat het bewijs door vermoedens ten deze door onregelmatigheden was aangetast, daar het berust op gewoonweg beweerde, betwiste en oncontroleerbare feiten, zoals die welke blijken uit de vergelijkingskaarten, uit het aantal in aanmerking genomen arresten, uit de analogie van de door eiser en de vergeleken toegepaste tarieven, en anderzijds « dat er geen logisch verband bestaat tussen enerzijds het bedrag van de door een advo caat aangegeven honoraria, anderzijds, het aantal arresten gewezen in geschillen tussen zijn cliënten en de admini stratie der belastingen ; dat immers de aangegeven hono raria de bezoldiging zijn van al zijn tussenkomsten, dit wil zeggen, buiten de door genoemde arresten beslechte ge schillen, burgerlijke en handelszaken, raadplegingen en, zelfs in belastingzaken, tussenkomsten in het administra tief gedeelte van de procedure ;

dat onmogelijk het pertinent karakter van de berekening van de administratie kan worden beoordeeld, zonder ten minste kennis te hebben van de verhouding bij de « be lastingplichtigen » enerzijds en verzoeker anderzijds tus sen de belastingzaken die zij behandeld hebben en die tot arresten hebben geleid, en hun andere tussenkomsten ;

dat de administratie te vergeefs opwerpt dat verzoeker zoals twee vergeleken belastingplichtigen voor de bedoel de jaren zijn activiteit heeft beperkt tot belastingzaken ; dat dit geenszins werd bewezen ;

dat het tegendeel zelfs blijkt voort te vloeien hieruit dat volgens de stukken IV/8 en IV/9 de soortgelijke belas tingplichtigen geen melding hebben gemaakt van enige ontvangst voor rekening van derden, terwijl verzoeker hiervoor belangrijke geldsommen vermeldt, wat impli ceert dat verzoeker andere zaken dan belastingzaken heeft behandeld, waarvoor hem nooit enig bedrag (beta ling, ontheffing of terugbetaling van belasting) werd overandigd ;

dat bovendien de berekening van de administratie even min acht slaat op een gegeven dat een essentiële invloed heeft op het bedrag van de ontvangen honoraria, te weten de omvang van de ontheffingen die in elke behandelde zaak werden bekomen, de ingewikkeldheid van de ge

stelde problemen en de vermogenstoestand van de cliënt ;

dat de administratie wel weet dat de meeste door haar in verband met verzoeker opgesomde arresten, tot gener lei ontheffing hebben geleid en dat veel andere arresten slechts tot een gedeeltelijke kwijtschelding van de ver zuimsinteressen hebben geleid (verzoeningsprocedure) ;

dat dienaangaande de geldsommen die door de admini stratie in stuk IV/7 werden vermeld, als zijnde die welke werden betwist door de betrokken belastingplichtigen waarover de arresten werden gewezen, in werkelijkheid, met betrekking tot verzoeker geen betwiste geldsommen zijn, maar het bedrag van de aan de directeur voorgelegde aanslagen, waarover hij uitspraak heeft gedaan in de be slissing die aan het hof van beroep werd overgelegd ; dat het verband dat door de administratie werd vastgesteld tussen enerzijds het aantal belastingzaken, die verzoeker en de soortgelijke belastingplichtigen hebben gepleit, en de geldsommen die de belangen, waarover het geschil loopt, zouden uitmaken dus noodzakelijk vals is, vermits wat verzoeker betreft, het tweede lid van dit verband niet de belangen waarover het geschil loopt oplevert, maar wel het bedrag van de ten kohiere gebrachte belastingen ; dat men verwonderd staat dat de administratie, die voor elke zaak die zij aanhaalt zowel voor verzoeker als voor de soortgelijke belastingplichtigen, het bedrag van de be komen ontheffingen kent en tevens op de hoogte is, wat de soortgelijke belastingplichtigen betreft, van de desbe treffende aangegeven honoraria, hieromtrent geen enkele aanwijzing verstrekt ; dat alleen deze gegevens het mo gelijk zouden maken de verklaring na te gaan volgens welke de door verzoeker en zijn twee confraters toege paste tarieven grotendeels gelijk zijn, door voor elke zaak de gevraagde honoraria en de bekomen ontheffingen te vergelijken », het bestreden arrest beslist dat deze grie ven niet gegrond zijn omdat « uit de in het verslag van de inspecteur overgenomen gegevens blijkt dat de als verge lijkingpunten gekozen belastingplichtigen voldoende soortgelijkheid vertonen, daar de toepassing van de verge lijkingsmethode een zekere vrijheid mogelijk maakt, en zekere tegenstrijdigheden niet uitsluit ;

dat het derhalve ter zake niet dienende is dat de admini stratie in de door haar gemaakte vergelijking geen re kening heeft gehouden met andere tussenkomsten dan die welke in belastingzaken voor het hof van beroep werden vermeld ; dat bovendien, nu het vaststaat dat de toege paste vergelijking genoeg soortgelijke gegevens vertoont, moet worden opgemerkt, wat de belastingplichtige wel weet dat het hof van beroep niet verplicht is te antwor den op de bijzondere argumentatie die hij in verband met de kritiek op details van de vergelijking heeft ontwikkeld ;

dat de aangenomen lastbare grondslagen werden vast gesteld op grond van bijzonder oordeelkundige feitelijke vermoedens. . . ;

dat bovendien deze lastbare grondslagen verzoeker ten goede komen, daar uit de in het verslag van de inspec teur vermelde gegevens blijkt dat de geschillen in aanmer king genomen tot staving van de litigieuze aanslagen be langrijker zijn dan die welke voor soortgelijke belasting plichtigen werden in acht genomen »,

terwijl deze algemene overwegingen, die niet preciseren welke gegevens van soortgelijkheid en vermoedens door de feitenrechter werden in acht genomen, noch bepalen of de grieven van eiser in feite onjuist of in rechte niet dienen de waren, geen passend antwoord verstrekken op de voor melde omstandige conclusie van eiser, die gesteund was op de gegevens van het dossier,

en terwijl in elk geval, nu eiser in de voormelde con clusie kritiek heeft geïoefend op het werk van de admini stratie, niet alleen wat de soortgelijkheid van de verge leken belastingplichtigen betreft, doch ook in verband met de juistheid van de gegevens van de vergelijking en de eruit af te leiden gevolgtrekkingen, het bestreden ar

rest, dat enkel over het eerste punt beslist, geen antwoord geeft op de andere middelen van eiser, waaruit volgt dat het niet regelmatig met redenen is omkleed :

Overwegende dat uit het antwoord op het derde middel volgt dat het arrest de redenen opgeeft waarom de gegevens van de door de administratie toegepaste vergelijking in aanmerking mochten worden genomen ;

Overwegende dat, ten aanzien van de in het middel aangevoerde kritiek wat de soortgelijkheid van de vergeleken belastingplichtigen en de juistheid van de gegevens van de vergelijking betreft, uit de in het middel overgenomen redenen van het arrest blijkt dat het hof van beroep overweegt dat de door eiser aangevoerde grieven betreffende de juistheid van de gegevens van de vergelijking het pertinent karakter niet ontzenuwen van het geheel van de door de administratie gekozen vergelijkingspunten ; dat dit pertinent karakter soeverein door het hof van beroep werd beoordeeld ;

Overwegende dat het arrest, aldus de redenen opgeeft waarom de kritiek op details niet in aanmerking moest worden genomen ; dat het de in het middel vermelde conclusie van eiser passend beantwoordt ;

Dat het middel feitelijke grondslag mist ;

Over het vijfde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, en 56 van de wetten betreffende de inkomstenbelastingen, gecoördineerd bij het besluit van de Regent van 15 januari 1948, en voor zoveel als nodig 26 van dezelfde wetten,

doordat, nu eiser subsidiair had aangeboden het bewijs te leveren van het juiste bedrag van zijn belastbare inkomsten door, buiten de rekeningstukken waarvan reeds inzage aan de administratie was verleend, zijn postcheck-rekeninguittreksels over te leggen, het bestreden arrest dit bewijsaanbod verworpt en het beroep niet gegrond verklaart omdat « het aldus gedane aanbod het bewijs niet kan leveren van het juiste bedrag zowel van de brutoinkomsten als van de aftrekbare uitgaven waarvan sommige door de administratie werden geweigerd ;

dat, bij gebrek aan dit bewijs, het juiste bedrag niet is bewezen ; dat dit onvolledig aanbod derhalve niet kan in aanmerking worden genomen »,

terwijl, enerzijds, het feit dat sommige bedrijfsuitgaven door de administratie werden geweigerd geen omstandigheid is waaruit kan worden afgeleid dat de belastingplichtige het bewijs van het juiste bedrag van zijn inkomsten niet kan leveren, en anderzijds, het bestreden arrest de reden niet opgeeft waarom het door eiser gedane aanbod onvolledig zou zijn en het bewijs niet zou kunnen leveren, dat wordt vereist krachtens artikel 56 van de gecoördineerde wetten, van het juiste bedrag van zijn brutoinkomsten en van zijn aftrekbare uitgaven ;

waaruit volgt dat de beslissing van het bestreden arrest noch regelmatig met redenen is omkleed (schending van artikel 97 van de Grondwet), noch wettelijk is gerechtvaardigd (schending van alle vermelde bepalingen) :

Overwegende dat het arrest vaststelt dat sommige uitgaven, die eiser van de belastbare inkomsten wilde aftrekken, geweigerd werden ; dat het derhalve heeft kunnen overwegen dat het bewijsaanbod van eiser onvolledig was en het bewijs niet kon leveren van het juiste bedrag zowel van de brutoinkomsten als van de aftrekbare uitgaven ;

Dat het middel niet kan worden aangenomen ;

Over het zesde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 55, inzonderheid paragraaf 1, 56, 62 en 63 van de wetten betreffende de inkomstenbelastingen, gecoördineerd bij het besluit van de Regent van 15 januari 1948,

doordat het bestreden arrest het beroep van eiser niet gegrond verklaart omdat hij het bewijs niet heeft geleverd van het juiste bedrag van zijn inkomsten en « dat daar de door de directeur der belastingen in aanmerking genomen belastbare grondslag niet willekeurig is, er geen grond bestaat om de wettelijk door hem gewijzigde aanslag te vernietigen »,

terwijl in zover de directeur der belastingen in zijn beslissing de litigieuze aanslagen had verhoogd, eiser een ontheffing kon bekomen van de supplementen die uit deze beslissing volgen, zonder het willekeurig karakter te moeten aantonen van de door de directeur vastgestelde belastbare grondslag of het bewijs te moeten leveren van het juiste bedrag van belastbare inkomsten, waaruit volgt dat de redenen van het bestreden arrest de beslissing niet wettelijk rechtvaardigen :

Overwegende dat de directeur der belastingen, bij wie ingevolge de ontvankelijke reclamatie van de belastingplichtige, ingediend overeenkomstig artikel 63, paragraaf 3, van de wetten betreffende de inkomstenbelastingen, gecoördineerd bij het besluit van de Regent van 15 januari 1948, het geheel van de aanslag aanhangig is zoals hij ten kohiere werd gebracht, met alle elementen ervan, wanneer hij vergissingen of verzuimen die werden gepleegd bij de vaststelling van de belastbare grondslag herstelt, geen nieuwe aanslag invoert, die onderscheiden is van de oorspronkelijk ten kohiere gebrachte aanslag, maar deze aanslag verbeterd, door desgevallend een ontheffing of een verhoging voor te schrijven ; dat zijn beslissing een geheel vormt met de aanslag ;

dat, al wijzigt ze de aanslag wat het bedrag van de belastbare grondslag betreft, zij evenwel de natuur ervan niet verandert ;

Overwegende derhalve dat zo de belastingplichtige de beslissing van de directeur voor het hof van beroep brengt, hij, indien de belasting ambtshalve is gevestigd het bewijs moet leveren van het willekeurig karakter van de vaststelling van de belastbare grondslag of van het juiste bedrag van zijn belastbare inkomsten, zelfs in zover deze beslissing de oorspronkelijke aanslag heeft verhoogd ;

Overwegende dat het middel naar recht faalt ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiser in de kosten.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL.

15e Kamer. — 8 november 1969.

Voorzitter : M. Schilling.

Raadsheren : Mrs. Jans en Ceulemans.

Advocaten-Generaal : Mrs. Leytens en Smets.

Advocaten : Mrs. Hellemans en Tieleman.

Schadevergoeding. — Naastbestaanden van slachtoffer van ongeval. — Onderscheid tussen verloofde en bijzit. — Geen rechtmatige aanspraak op schadevergoeding voor deze laatste.

Voor de toekenning van schadevergoeding, voortspruitend uit een overlijden door ongeval, mag niet met de verloofde van het slachtoffer gelijkgesteld worden : de vrouw die reeds tijdens haar huwelijk met het slachtoffer een onwettig gezin vormde, met hem op overspel betrupt werd en, na uitspraak van de echtscheiding op die grond, met het slachtoffer bleef samenwonen in

afwachting van het verstrijken van de verbodstermijn tot herhuwen.

Zulke vrouw is te aanzien aanvankelijk als overspelige en naderhand als gewone bijzit van het slachtoffer. Zij kan geen beroep doen op enig wettig voordeel hetzij van materiële, hetzij van morele aard, zodat zij, door het overlijden, van geen enkel rechtmatig voordeel beroofd wordt.

Ter zake gaat de gelijkstelling met een verloofde des te minder op omdat gebleken is dat de vrouw, reeds vrij korte tijd na het dodelijk ongeval, met een andere man in het huwelijk getreden is, wat de ernst van haar voornemen om het slachtoffer te huwen twijfelachtig maakt.

S.H. en anderen t./ Daems en anderen.

Gehoord het verslag gedaan door de heer Raadsheer Jans...

Overwegende dat de hogere beroepen regelmatig zijn naar vorm en tijd;

Overwegende dat de betichting lastens beklagde gelegd bewezen is gebleven enz.,

Overwegende dat de eerste rechter een rechtmatige straftoemeting heeft gedaan; dat hij terecht de burgerlijke aansprakelijkheid van tweede gedaagde weerhouden heeft;

Overwegende, wat de eis nu van de burgerlijke partij S.H. betreft, dat uit de voorgebrachte stukken blijkt dat deze burgerlijke partij op 21 januari 1956 in het huwelijk trad met VDB; dat zij op 23 november 1965 veroordeeld werd wegens overspel meermaals tussen 5 juni 1964 en 18 juli 1965 met B.F., het slachtoffer in de huidige zaak; dat de echtscheiding ten haren laste wegens dit overspel werd toegelaten bij vonnis van 7 februari 1966, overgeschreven in de registers van de Burgerlijke Stand op 1 juni 1966; dat de eis van VDB tot ontkenning van het vaderschap over het kind G, geboren op 24 november 1965, bij vonnis van 31 maart 1966 werd ingewilligd; dat de burgerlijke partij en het slachtoffer, tot op het ogenblik van het ongeval, zoals echtgenoten zijn blijven samenwonen en zich als dusdanig lieten doorgaan; dat niet beweerd wordt en uit niets blijkt dat de burgerlijke partij of het slachtoffer enige voetstap zouden aangewend hebben om een verkorting te bekomen van de termijn van drie jaren voorzien door artikel 298 van het burgerlijk wetboek om een huwelijk met elkaar aan te gaan; dat de burgerlijke partij thans hertrouwd is met V.L.M.;

Overwegende dat uit deze gegevens blijkt dat de burgerlijke partij aanvankelijk de overspelige en ten tijde van het ongeval de gewone bijzit was van het slachtoffer en niet zijn verloofde, al mochten zij het inzicht gehad hebben met elkaar in het huwelijk te treden, wat wellicht mogelijk doch alleszins niet zeker is;

Overwegende dat het concubinaat, zelfs wanneer het niet onder toepassing valt van het strafwetboek, een ongeoorloofde en onzedelijke feitelijke toestand is, welke in strijd is met de regelen van het burgerlijk recht die de inrichting van het gezin beheersen, en welke geen wettige voordelen van materiële of van morele aard kan doen ontstaan, waarvan het verlies een recht op schadevergoeding zou kunnen rechtvaardigen; dat de eis van de burgerlijke partij, die aldus door het overlijden van het slachtoffer niet beroofd werd van een rechtmatig voordeel, bijgevolg niet kan ingewilligd worden (Cass. 21.4.1958, Pas. 1958, I, 921);

Overwegende... (zonder belang...)

Om deze redenen:

Bevestigt het bestreden vonnis behalve in zover het recht deed over de eis van de burgerlijke partij S.H.

Doet het bestreden vonnis desaangaande te niet,
Wijzigend,
Verklaart gezegde eis ontvankelijk doch ongegrond,
Wijst de burgerlijke partij er dienvolgens van af...

HOF VAN BEROEP TE GENT

Verenigde Kamers. — 16 oktober 1969.

Eerste Voorzitter: M. Verougstraete.

Voorzitter: M. Vanparijs.

Raadsheren: M.M. Beeckman, Desplenter, De Witte, Van Bever en Van Balberghe.

Advocaat-generaal: M. Stevigny.

Advocaten: Mrs. Vaes en Sacré.

Verjaring. — Verzekeringen. — Verkorte verjaring. — Schorsing.

In een verzekeringspolis tegen lichamelijke ongevallen was bedongen: «Alle vraag om schadeloosstelling, die door de maatschappij niet aangenomen werd, is verstreken na 't verlopen van een jaar, vanaf den dag des ongevals, indien ze niet voor de bevoegde rechtbank ingediend werd».

De verzekerde is tengevolge van een ongeval overleden op 2 juni 1962, zodat zijn erfgenamen in principe hun eis tegen de verzekeringsmaatschappij vóór 3 juni 1963 voor de bevoegde rechtbank moesten inleiden. Op 17 april 1963 schreef de maatschappij aan de erfgenamen dat zij, vooraleer een definitieve beslissing te nemen een specialist zou raadplegen; zij voegde daaraan toe dat de erfgenamen haar konden dagvaarden ofwel het nog enkele dagen uitstellen vooraleer de rechtspleging aan te vangen, d.w.z. totdat zij de besluiten van de specialist ontvangen had.

Uit die brief moet worden afgeleid dat de maatschappij er akkoord mee ging de verjaring te schorsen totdat zij de definitieve beslissing had genomen en medegedeeld aan de erfgenamen. De contractuele verjarings-termijn werd dus geschorst door die brief en bleef geschorst tot 28 november 1963, toen de maatschappij te kennen gaf dat met die brief verder geen rekening mocht gehouden worden en dat zij definitief de dekking weigerde.

Luyckx e.a. t./ N.V. La Providence.

Gezien de stukken, o.m. het vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel, dd. 23-3-1964, het arrest van het hof van Beroep te Brussel dd. 24-4-1965 en het arrest van het hof van cassatie dd. 9-12-1966;

Overwegende dat het arrest van het hof van cassatie het arrest van het hof van beroep te Brussel vernietigde behalve in zover daarbij het hoger beroep ontvankelijk wordt verklaard en in zover het beslist dat appellanten geen aanspraak op conventionele intresten kunnen maken;

Verjaring.

Overwegende dat geïntimeerde zich beroept op art. 21 eerste lid van de polis luidens hetwelk «alle vraag om schadeloosstelling, die door de Maatschappij niet aangenomen werd, is verstreken na 't verlopen van zes maanden, van af den dag des ongevals, indien ze niet voor de bevoegde rechtbank ingediend werd»;

Overwegende dat deze termijn van zes maanden door een bijvoegsel aan de polis op een jaar gebracht werd;

Overwegende dat, in principe, appellanten hun eis dus dienden in te leiden voor de bevoegde rechtbank binnen het jaar na het ongeval, hetzij vóór 3 juni 1963;

Overwegende dat uit de brieven van geïntimeerde van 5 oktober 1962, 20 maart en 17 april 1963 blijkt dat zij ofwel weigert te vergoeden ofwel de vraag tot vergoeding niet heeft aanvaard; dat immers een mededeling van nader onderzoek der vraag geen aanvaarding is;

Overwegende dat geïntimeerde nochtans in haar brief van 17 april 1963 aan de raadsman van appellanten schreef dat zij, vooraleer een definitieve beslissing te nemen, een specialist zou raadplegen om het alcoholgehalte dat het bloed van dhr. Luyckx, haar verzekerde op het ogenblik van het ongeval inhield, te reconstitueren en dat appellanten haar dienvolgens konden dagvaarden ofwel het nog enkele dagen konden uitstellen vooraleer de rechtspleging aan te vangen t.t.z. totdat zij de besluiten van de specialist ontvangen had die zij raadpleegde (« il vous est dès lors, loisible de nous assigner ou de surseoir quelques jours encore avant d'entamer la procédure c.à.d. jusqu'à ce que nous ayons reçu les conclusions du spécialiste, que nous consultons »);

Overwegende dat uit deze brief moet worden afgeleid dat geïntimeerde aan appellanten de toelating gaf de dagvaarding voor de rechter uit te stellen totdat zij, op zicht van de conclusies van haar expert, een definitieve beslissing zou hebben genomen betreffende de aanvaarding of de verwerping van de vraag tot vergoeding;

— dat aldus geïntimeerde er noodzakelijk mede akkoord was de verjaring te schorsen totdat zij die definitieve beslissing had genomen en medegedeeld aan appellanten;

— dat geïntimeerde, wanneer zij schreef dat appellanten enige dagen (« quelques jours ») konden wachten vooraleer de procedure aan te vangen, geenszins — zoals zij voorhoudt — herinnerd heeft aan de korte termijn voor de dagvaarding bepaald bij art. 21 van de polis; dat zij immers nadrukkelijk uitlegt hoe lang appellanten konden wachten vooraleer de procedure aan te vangen waar zij schrijft: « c.à.d. jusqu'à ce que nous ayons reçu les conclusions du spécialiste »;

Overwegende dat geïntimeerde op het ogenblik van de dagvaarding voor de rechtbank van eerste aanleg (3 december 1963) de besluiten van de specialist, bedoeld in haar brief van 17 april 1963, niet medegedeeld had aan appellanten;

dat het niet eens vaststaat dat zij een specialist aangesteld heeft; dat geïntimeerde echter tot hare conclusie voor de rechtbank van koophandel te Brussel d.d. 28 november 1963 impliciet doch duidelijk te kennen gaf dat met haar brief van 17 april 1963 niet verder rekening mocht gehouden worden en dat zij definitief de dekking weigerde;

Overwegende dat de contractuele verjaringstermijn van een jaar aangevangen was op 3 juni 1962, dat hij ingevolge de brief d.d. 17 april 1963 geschorst werd en tot 28 november 1963 geschorst bleef; dat de dagvaarding van 3 december 1963 aldus gegeven werd op een ogenblik waarop de verjaring niet verworven was;

Overwegende bovendien dat art. 21 van de polis waarbij de wettelijke verjaringstermijn van drie jaar vervangen wordt door de conventionele verjaringstermijn restrictief dient geïnterpreteerd te worden;

De grond:

Overwegende dat geïntimeerde voorhoudt dat, nu de verzekerde op een rechte baan met grote snelheid te pletter reed tegen een voorliggende wagen, het ongeval niet anders kan uitgelegd worden dan door de samenlopende invloed van oververmoeidheid en dronkenschap; dat het ongeval dus voortspruit uit een daad doorgaans als gevaarlijk beschouwd die geen enkele beroepsnoodzakelijkheid rechtvaardigt en dat het risico van het ongeval dus uit de verzekering is gesloten bij toepassing van art. 4 van de polis; dat geïntimeerde bovendien de zware fout, voor-

zien bij art. 16 van de wet van 11 juni 1874 inroept;

Overwegende dat, volgens het bijvoegsel aan de polis, het sturen van autorijtuigen gedekt was;

— dat, bij gebreke aan andere gegevens, het vastgestelde alcoholgehalte in het bloed van de verzekerde (1,56 %) niet toelaat met de deskundige dhr. Verstraete, te besluiten dat de verzekerde in bedronken toestand was en geen voldoende zelfcontrole had;

Dat dit besluit immers uitsluitend op het bevonden alcoholgehalte gesteund is; dat dergelijk alcoholgehalte niet bij ieder persoon dronkenschap of onvoldoende zelfcontrole verwekt;

dat alleen een klinisch onderzoek nopens de fysiologische reacties en de gedragingen van de bestuurder toelaat de uitwerking van het bewust alcoholgehalte te bepalen en met afdoende zekerheid te besluiten dat het dronkenschap of onvoldoende zelfcontrole bij de bestuurder veroorzaakt heeft;

— dat van de oververmoeidheid geen bewijs is bijgebracht en het enkel feit dat de verzekerde tijdens de nacht reed dit bewijs niet insluit te meer daar er geen enkele aanduiding is van de tijd waarin de verzekerde geen rust nam;

Overwegende dat uit de kontekst van art. 4 van de polis blijkt dat de termen; « daden doorgaans als gevaarlijk beschouwd » daden bedoelen die in se gevaarlijk zijn;

Dat geïntimeerde niet aantoont dat het ongeval te wijten is aan een objectief gevaarlijke daad;

Overwegende dat ook niet ten genoëge van rechte bezeugen is dat het ongeval zou te wijten zijn aan een zware fout;

dat niet is kunnen uitgemaakt worden welke de juiste toestand was van Luyckx vóór het ongeval;

dat niets toelaat met zekerheid te besluiten dat de combinatie van alcoholverbruik en gebrek aan slaap hem in een dusdanige toestand gebracht zouden hebben dat hij moest beseffen dat het verzekerde risico abnormaal verzwaaard was;

Overwegende dat geïntimeerde derhalve het nodige bewijs voor de uitsluiting niet geleverd heeft;

Om deze redenen, het Hof:

Gelet op artikel 24 van de wet van 15 juni 1935;

Wijzende op tegenspraak en in plechtige zitting met verenigde kamers;

Gehoord de heer Stevingy, advocaat-generaal in zijn overeenkomstig advies,

Verklaart het hoger beroep in de verwezen beperkte zaak gegrond,

Doet het vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel dd. 23-3-1964 te niet, en opnieuw wijzende,

Verklaart de eis ontvankelijk en gegrond,

Veroordeelt geïntimeerde om aan appellanten ieder in verhouding met zijn erfelijk aandeel, te betalen de globale som van Driehonderdduizend frank (300.000 fr.) met de verwijlntresten sedert achtentwintig mei negentienhonderddrienzestig, de gerechtelijke intresten en de kosten van het geding, ingegrepen deze voor het hof van beroep te Brussel.

NOOT. — De verzekerde was overleden op 2 juni 1962 tengevolge van een ongeval. Na op 28 mei 1963 de verzekeringsmaatschappij voor de rechtbank van koophandel gedagvaard te hebben tot betaling van de vergoeding verschuldigd krachtens een persoonlijke verzekeringspolis tegen lichamelijke ongevallen, dagvaardden de erfgenamen haar opnieuw op 3 december 1963 voor de rechtbank van eerste aanleg, waarbij zij verklaarden dat zij van hun voor de rechtbank van koophandel ingestelde vordering afstand deden, maar dat de dagvaarding van 28 mei 1963

de verjaringstermijn bij toepassing van art. 2246 B.W. geschorst had.

Het arrest van het Hof van Cassatie van 9 december 1968 is niet gepubliceerd. Het vernietigde het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 24 april 1965 wegens dubbelzinnige motivering, met de overweging « dat uit het arrest niet uit te maken is of vermeld artikel 21 niet toepasselijk is omdat de voorwaarden die het stelt niet vervuld zijn, ofwel omdat, zoals de verweerders het staande hielden, eiseres van de in gezegd artikel bepaalde termijn had afgezien, ofwel omdat die termijn kon gestuit worden door de dagvaarding voor de rechtbank van koop-handel ».

CORRECTIONELE RECHTBANK TE LEUVEN.

3e Kamer. — 24 april 1968.

Voorzitter : M. Rubbrecht.

Openbaar ministerie : M. De Roeck.

Advocaten : Mrs. Peeters, Vandenberghe en Labrechts.

Burgerlijke partij. — Definitief vonnis over de burgerlijke belangen na overlijden van de verdachte. — Intrekking op verzoek van de burgerlijke partij.

Na vonnis van de correctionele rechtbank op strafgebied en na deskundig onderzoek werd een verdachte, vertegenwoordigd door een advocaat, tot betaling van schadevergoeding aan de burgerlijke partij veroordeeld; het hoger beroep van de verdachte, vertegenwoordigd door een avoué, werd onontvankelijk verklaard nadat voor het Hof gebleken was dat de verdachte reeds overleden was voordat het vonnis over de burgerlijke belangen uitgesproken werd.

Ofschoon voor de burgerlijke partij geen rechtsmiddel meer openstaat, kan zij tegen de erfenamen van de verdachte voor de correctionele rechtbank vorderen dat het vonnis over de burgerlijke belangen wordt ingetrokken, indien zij van een rechtmatig belang kan doen blijken.

Van Hoof t./ De Haes en Schoovaerts.

Overwegende dat eiser de nietigverklaring vordert van het vonnis dat deze rechtbank op 19 augustus 1965 te zijnen voordele heeft uitgesproken tegenover Schoovaerts Albert, wiens erfenamen de huidige verweerders zijn;

Overwegende dat voormeld vonnis besliste over de schadevergoeding die Schoovaerts Albert verschuldigd was aan de burgerlijke partij Van Hoof, nadat deze door een deskundige was onderzocht en nadat de strafzaak ten opzichte van Schoovaerts Albert reeds tevoren was geeindigd; dat het vonnis van 19 augustus 1965 was uitgesproken na een debat dat op 24 juni 1965 plaats had en waarbij een advocaat, houder van de stukken, Schoovaerts had vertegenwoordigd;

Overwegende dat tegen voormeld vonnis hoger beroep werd aangetekend door Schoovaerts, vertegenwoordigd door een pleitbezorger; dat dit rechtsmiddel bij arrest van het Hof van Beroep te Brussel d.d. 5 maart 1966 niet onvankelijk werd verklaard nadat een tot dan toe onbekend feit was gebleken, te weten dat Schoovaerts Albert op 19 september 1964 is overleden;

Overwegende dat eiser thans de nietigverklaring van het vonnis van 19 augustus 1965 vordert om nadien terug-gave te kunnen bekomen van de registratierechten die hij op dat vonnis heeft moeten betalen;

Overwegende dat het Openbaar Ministerie in zijn advies de mening heeft verdedigd dat de Rechtbank niet bevoegd is om op deze eis in te gaan;

Overwegende dat een rechterlijke beslissing in beginsel alleen bestreden kan worden met de rechtsmiddelen die de wet bepaalt en het aan de rechter niet toekomt een door hem uitgesproken vonnis nietig te verklaren;

Overwegende dat het hoger beroep, aangetekend door de partij Schoovaerts, niet onvankelijk is verklaard en dat de partij Van Hoof geen enkel rechtsmiddel meer kan aanwenden tegen het betwiste vonnis van deze Rechtbank, noch tegen het arrest van het Hof van Beroep; dat er niettemin onderzocht moet worden of het vonnis teniet-gedaan kan worden indien blijkt dat zijn bestaan schade-lijk is voor eiser;

Overwegende dat gezaghebbende schrijvers (Garraud, Traité d'instr. crim., t. I p. 459; Faustin Hélie, Instr. crim., n° 1247) de stelling verdedigen dat een rechtbank, die een beklaagde bij verstek heeft veroordeeld zonder te weten dat hij inmiddels is overleden, het recht heeft haar vonnis in te trekken op verzoek van het Openbaar Ministerie of van de erfenamen van de veroordeelde;

Overwegende dat een dergelijke procedure, op verzoek van het Openbaar Ministerie ingeleid, door de rechtspraak aanvaard is en tot intrekking van correctionele vonnissen heeft geleid (Brussel, 12 jan. 1940, Rev. de dr. pénal, 1940-1946, p. 119; Dinant, 10 jan. 1950, ibidem, 1949-1950, p. 559);

Overwegende dat het vonnis van 19 augustus 1965 bij verstek is gewezen omdat Schoovaerts Albert niet geldig vertegenwoordigd kon zijn;

Overwegende weliswaar dat voormeld vonnis uitsluitend burgerlijke belangen behandelt en dat de intrekking niet wordt gevraagd door het Openbaar Ministerie of de erfenamen van de veroordeelde, maar door de burgerlijke partij; dat men niet inziet waarom de hiervoren aangehaalde rechtsleer en rechtspraak niet ten behoeve van de burgerlijke partij zou mogen gelden, indien zij een rechtmatig belang kan inroepen;

Overwegende dat er van de burgerlijke partij nader bewijs moet gevraagd worden dat zij met de erfenamen of met de verzekering van Schoovaerts geen schikking heeft getroffen waarbij de voorgeschoten registratierechten haar werden terugbetaald; dat in deze veronderstelling de huidige vordering immers niet onvankelijk zou zijn bij gebrek aan belang;

Om deze redenen,

en met toepassing der art. 2, 11, 12, 13, 14, 31, 32, 34, 35, 36, 37 en 41 der Wet van 15 juni 1935, door de Heer Voorzitter aangeduid;

Gelast de Rechtbank eiser te bewijzen dat hij noch van de verweersters noch van de verzekeringsmaatschappij van Schoovaerts Albert deze registratierechten heeft teruggekregen die hij op het vonnis van 19 augustus 1965 betaald heeft;

Heropent daartoe de debatten en stelt de zaak uit voor verdere behandeling;

Houdt de beslissing over de gerechtskosten aan;

CORRECTIONELE RECHTBANK TE BRUGGE.

Raadkamer. — 21 oktober 1969.

Voorzitter : M. R. Desmet.

Op. Min. : M. L. De Wilde.

Onderhoud van bijzit. — Echtelijke woning. — Caravan of tent.

Het modern toerisme brengt mede dat de caravan of de tent waarin de echtgenoot zijn bijzit onderhoudt dient beschouwd te worden als echtelijke woning.

O.M. t./ X.

Vordering van de Procureur des Konings.

* * *

De Procureur des Konings,
Gezien de stukken der strafrechtpleging ten laste van X.
Verdacht van: te Blankenberge van 21 juli tot 11 augustus 1969;

Wettelijk gehuwd zijnde met Y, die klacht neerlegt, een bijzit, nl. Z., in de echtelijke woning te hebben onderhouden;

Overwegende dat in de zin van art. 389 S.W.B. een echtelijke woning elke verblijfplaats is van de man waar hij gewoonlijk of op regelmatige wijze verblijft en waar een bijzit een plaats inneemt, die aan de echtgenote toekomt;

Overwegende dat het modern toerisme meebrengt dat de caravan en de tent zoals de hotelkamer, verblijfplaatsen zijn waar de man tijdens zijn verblijf gewoonlijk of op regelmatige wijze kan verblijven; dat hierdoor de caravan of de tent, tijdens het verblijf van de man plaatsen zijn waar alle bestanddelen van de plicht tot samenwonen verenigd blijven; het volbrengen van het geslachtelijk leven en het wederzijds dienstbetoon van de echtgenoten, die elkander hulp en bijstand verschuldigd zijn; dat de wettige echtgenote recht heeft daar de plaats in te nemen die haar wettelijk toekomt;

Overwegende dat verdachte zijn bijzit heeft onderhouden tijdens zijn verlof in zijn caravan aan de zee; dat hij

aldus een bijzit in de echtelijke woning onderhield, zoals omschreven in art. 389 S.W.B.;

Overwegende dat tegen de verdachte voldoende bezwaren bestaan en dat de feiten omschreven onder de telastlegging strafbaar zijn met correctionele straffen ingevolge de artikelen 389 - 390 S.W.B.

Gelet op de artikelen 130 van het Wetboek van Strafvordering;

Vordert dat het aan de Raadkamer behage, na de Heer Onderzoeksrechter in zijn verslag te hebben gehoord, verdachte wegens hierboven omschreven telastlegging naar de correctionele rechtbank alhier te verwijzen.

* * *

Beschikking

De Raadkamer der Rechtbank van eerste aanleg te Brugge;

De beweegredenen aannemende van hiervorenstaande vordering;

Gelet op het artikel 130 van het Wetboek van Strafvordering, op het enig artikel, par. XV, der wet van 25 oktober 1919, op de artikelen 11 tot 13, 16, 21, 31 tot 37, 40 tot 42 der wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken;

Verwijst de verdachte, in de vordering hierboven vermeld, naar de correctionele rechtbank alhier wegens de telastlegging in vorenstaande vordering omschreven.

* * * *

TAALKUNDIGE KRONIEK

Terminologie : Autoriser en Prévoir

1. Het Franse begrip « autoriser-autorisation » in het Nederlands

Dit begrip wordt bij ons door juristen en ambtenaren bij voorkeur weergegeven met « machtigen-machtiging ». Er zijn echter tal van andere passende termen, die ook in onze moderne wetboeken worden gebruikt.

Het Burgerlijk Wetboek heeft voor *autoriser*: erkennen, machtigen, rechtvaardigen, toelaten, toestaan, toestemming verlenen; voor *autorisation*: bewilliging, machtiging, verlof.

Het Gerechtelijk Wetboek heeft voor *autoriser*: machtigen, oorloven (geoorloofd ⁽¹⁾), toestaan, machtiging verlenen; voor *autorisation*: vergunning, machtiging, verlof.

Laten wij nagaan in welke context die termen gebruikt worden en of daaruit enig systeem af te leiden is.

1. Burgerlijk Wetboek:

Autoriser: — *Erkennen* — art. 1134: «...pour les causes que la loi autorise — op de gronden door de wet erkend. » Het gaat hier om gronden voor herroeping van overeenkomsten waarvan het inroepen door de wet geoorloofd is. Dit geval staat buiten de normale relatie die « autoriser » inhoudt, nl. die tussen degene die de machtiging, vergunning edg. geeft, en degene die ze ontvangt.

— *machtiging* — art. 175: «...pour autant qu'il y aura été autorisé par un conseil de famille — indien hij daartoe gemachtigd is door een familieraad ». De voogd of de curator moet, om zich tegen het huwelijk te verzetten, a.h.w. de macht daartoe krijgen van de familieraad. Hij krijgt dus van een orgaan de macht om een wettelijke handeling te verrichten.

in art. 218 wordt een echtgenoot door de vrederechter gemachtigd om inkomsten van de andere echtgenoot te ontvangen. Hier wordt eveneens door een hoger orgaan macht verleend om een wettelijke handeling te verrichten.

— *rechtvaardigen* — art. 272: «...depuis les faits qui auraient pu autoriser cette action (en divorce) — na de feiten die deze vordering (tot echtscheiding) hadden kunnen rechtvaardigen ». Feiten die een aannemelijke grond voor een vordering uitmaken en door dewelke het mogelijk wordt die in te stellen, rechtvaardigen de vordering.

— *toelaten* — art. 2084: « maisons de prêt sur gage autorisées — (behoorlijk) toegelaten pandhuizen ». De betekenis is hier dat de instelling bepaalde handelingen mag verrichten. Macht wordt hier niet gegeven.

— *toestaan* — art. 248: «...tout jugement ou arrêt qui autorise le divorce — een vonnis of arrest waarbij echtscheiding wordt toegestaan ». Hier wordt door de overheid gunstig geschikt op een verzoek, een « nihil obstat » gegeven.

— *toestemming verlenen* — art. 1793: «...si les changements ou augmentations n'ont pas été autorisés par écrit — tenzij voor die veranderingen of vergrotingen schriftelijke toestemming is verleend ». Hier stemt een particulier erin toe dat een andere particulier (voor hem) iets verricht, waarbij hij zelf betrokken is.

Autorisation: — *bewilliging* — art. 216: « l'autorisation donnée ne peut être retirée que... — de gegeven bewilliging kan alleen... worden ingetrokken ». De echtgenoot heeft gedoogd dat de andere echtgenoot zijn naam gebruikt. Hij heeft het goedgevonden, geen macht gegeven om iets voor hem of in zijn plaats te doen.

— *machtiging*: — art. 226bis: «...la femme peut ester en jugement sans l'autorisation du mari — de vrouw kan

zonder machtiging van haar man in rechte optreden». Zij moet van haar man dus geen «macht» ontvangen (die hij vaak, en volgens andere beginselen alleen heeft) om een handeling te verrichten (zie ook art. 1414).

— art. 226ter: «...la juge peut donner l'autorisation. — ...kan de rechter machtiging verlenen.» Hier heeft de rechter, als overheidsorgaan, de bevoegdheid om macht te geven om een wettelijke handeling te verrichten, aan de vrouw die, om in rechte op te treden, volgens haar huwelijksgoederenrecht de toestemming (consentement) van haar man nodig heeft, maar die niet krijgt. (zie ook art. 788, 226ter, 776).

— *verlof*: — art. 77: «aucune inhumation ne sera faite sans une autorisation... de l'officier de l'état civil — geen teraardebestelling geschiedt zonder een verlof van de ambtenaar van de burgerlijke stand». Een toestemming van de overheid om een handeling te verrichten, is een «verlof». Dit woord zou men kunnen beschouwen als het substantief dat past bij «toestaan».

2. Gerechtelijk Wetboek:

Autoriser: — *machtigen* — art. 308: «...autorisés par le Roi à accomplir des missions. — door de Koning gemachtigd worden om opdrachten te vervullen». Eigenlijk is deze term minder gelukkig gekozen. Er wordt immers geen «macht» verleend, eerder «verlof» gegeven.

— *oorloven* — art. 637: «...dans le cas où cette saisie est autorisée... — ingeval dit beslag geoorloofd is...». Geoorloofd betekent hier zoveel als niet verboden of eventueel ergens vermeld als wettelijk mogelijk.

— *toestaan* — art. 1266: «tout jugement ou arrêt qui autorise le divorce — een vonnis of arrest waarbij echtscheiding wordt toegestaan» (vgl. B.W. hiervoren).

— *machtiging verlenen* — art. 47: «...du juge qui a autorisé l'acte — ... van de rechter die machtiging heeft verleend voor de akte...» Een hogere macht heeft hier weer beslist over het verrichten van een wettelijke handeling door een persoon.

Autorisation: — *machtiging* — art. 47: «un acte subordonné à autorisation préalable — een akte... waartoe voorafgaande machtiging vereist is». (Zie «machtiging verlenen»).

— art. 436: «l'autorisation de porter le titre d'avocat honoraire — machtiging tot het voeren van de titel van ere-advocaat». Een hogere overheid geeft macht om een bij de wet geregelde handeling te verrichten.

— *vergunning* — art. 331: «autorisation du ministre de la Justice — vergunning van de minister van Justitie». Leden van de rechterlijke orde mogen niet langer dan drie dagen afwezig zijn zonder die vergunning. De overheid geeft de mogelijkheid om iets te doen dat een uitzondering is op een algemene regel.

— *verlof* — art. 1386: «...en vertu de l'autorisation du juge des saisies — krachtens een verlof van de beslagrechter». Op verzoekschrift verleent de rechter verlof om buiten de gewone tijdstippen handelingen van tenuitvoerlegging te verrichten. Het is een toestemming door de overheid gegeven; voor de tenuitvoerlegging zelf was reeds op een andere wijze «gemachtigd».

— art. 1443 verbiedt de beslagene houtkappingen te doen «sans l'autorisation de ce juge — zonder verlof van deze rechter».

Dat alles kunnen wij grosso modo in de volgende lijst samenvatten:

1. Wanneer een overheidsorgaan de bevoegdheid ver-

leent tot het verrichten van een handeling:
machtiging - *machtigen*.

2. Wanneer een overheidsorgaan de mogelijkheid geeft om, binnen de perken van een voorschrift, af te wijken van wat de wet als algemene regel stelt:

verlof, *vergunning* - *toestaan*.

3. Wanneer een overheidsorgaan bevoegdheid verleent tot het verrichten van een particuliere handeling waarop b.v. in het algemeen belang, speciaal toezicht vereist is:

vergunning - *toelaten*.

4. Wanneer een particulier het eens is met een toekomstige handeling van een ander, op dezes verzoek:

toestemmen, *bewilligen* - *toestemming*, *bewilliging*.

5. Wanneer een particulier aan een andere particulier de bevoegdheid geeft om een handeling te verrichten die (in beginsel) tot de eigen bevoegdheid behoort:

machtiging - *machtigen*.

Voorts kan een handeling door de wet geoorloofd zijn en een bepaald gegeven kan een handeling rechtvaardigen.

Men ziet dat er geen reden is om telkens het Franse woord met hetzelfde Nederlandse woord weer te geven. Het gebruik staat wel niet vast, maar het is toch geraden zoveel mogelijk de algemene lijn te volgen zoals die hier is aangegeven.

2. *Prévoir*, altijd «voorzien»?

De Franse juridische teksten bevatten veel «*prévoir*» dat (uit taalarmoede?) gebruikt wordt om een aantal verschillende betekenissen te dekken. In veel Nederlandse teksten wordt de gemakkelijke, maar verkeerde weg gekozen van de letterlijke en eenzijdige vertaling van dit woord, waarbij de auteur de eigenlijke inhoud van dit manusje van alles uit het oog verliest.

Hier volgen enkele voorbeelden met overeenkomstige Nederlandse wending:

La loi *prévoit* les cas...

De wet *voorziet* de gevallen...

(Hier is werkelijk sprake van voorzien, in de zin van vooruitzien. De wet zegt immers: indien dat geval zich voordoet (toekomst) dan wordt als volgt gehandeld.)

La loi *prévoit* des peines...

De wet *stelt* straffen...

La loi *prévoit* des délais...

De wet *bepaalt* termijnen...

De wet *stelt* termijnen vast...

La loi *prévoit* l'institution de...

De wet *voorziet* in de oprichting (instelling) van...

La loi *prévoit* que seront punis etc...

De wet *bepaalt* dat...

Het is immers geboden voor ieder begrip een aparte term te gebruiken. Al blijft het Frans hier in gebreke, men moet ook dit gebrek niet overnemen.

J. Leliard.

(1) «oorloven» is verouderd en bestaat alleen nog in het voltooid deelwoord «geoorloofd».

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

UIT DE PERS

De economische literatuur in het Nederlands taalgebied

Wij vinden het hieronderstaand belangrijk artikel in de «Weekberichten» van De Kredietbank.

Economie en Recht staan dicht bij elkaar en vullen elkaar aan.

Nu dit jaar de Nobelprijs voor de economische wetenschap werd toegekend aan een Nederlands geleerde, Prof. J. Tinbergen, bestaat er voorzeker aanleiding de aandacht van de juristen te vestigen op de vele en belangrijke bijdragen die tot de economische wetenschap geleverd werden in de Nederlandse taal.

* * *

Tijdens het winterseizoen 1969-1970 zal de Kredietbank in verscheidene steden een tentoonstelling inrichten onder het motto «Het boek ten dienste van de Economie». Er zal worden getracht een zo volledig mogelijk overzicht te geven van de in het Nederlands taalgebied gepubliceerde Nederlandstalige boeken over economie. Het «boekenbeurs»-karakter van deze tentoonstelling maakte het echter nodig de tentoongestelde werken in principe te beperken tot de titels die tijdens de laatste vijf jaren op dit gebied zijn verschenen.

De catalogus, waarin een keuze van meer dan 800 werken systematisch zijn gerangschikt, maakt geen aanspraak op volledigheid, doch roept bedenkingen op, die in onderstaand artikel nader worden onderzocht.

Een kleine markt... maar toch.

Alles bij elkaar blijft de economische literatuur slechts een bescheiden loot aan de stam van het Nederlandse uitgeverijbedrijf; er bestaan trouwens maar weinig — hooguit vijf — uitgeverijen die zich specialiseren in boeken over economie. Deze uitgeverijen geven dan tevens boeken uit over techniek of specialiseren zich in toegepaste economie. In Vlaanderen zijn er — abstractie gemaakt van enkele op de universiteiten aangewezen uitgeverijen — geen in de economische wetenschappen gespecialiseerde uitgeverijbedrijven; wel beschikken sommige grote firma's over «economische fondsen» waarbij het aantal boeken over economische theorie dan nog beperkt is. Dit blijkt trouwens uit de cijfers: op 11.174 in Nederland verschenen titels in 1968 konden 1.201 tot de sociaal-economische literatuur worden gerangschikt, d.i. iets meer dan 10 %; voor België bestaan geen gelijkwaardige cijfers, doch het ligt waarschijnlijk heel wat lager vermits de Belgische (Nederlandstalige en Franstalige) uitgeverij van boeken over economie, techniek en wetenschappen samen in 1966 slechts 3,5 % van de totale omzet van de Belgische uitgeverij vertegenwoordigde.

Toch mogen uit deze kwantitatief wellicht geringe productie van boeken over economie geen overhaaste conclusies worden getrokken. De Nederlandse bijdrage tot de economische theorie is alles behalve onaanzienlijk.

Het zuiver economische boek in het Nederlandse taalgebied.

Het komt meer voor dat bepaalde wetenschappen in kleine landen een stuwung krijgen die buiten verhouding staat tot de beperktheid van het land. Een treffend voorbeeld hiervan biedt de economie waartoe Nederland, wellicht gevoed door traditie en volkskarakter, een alle verhoudingen in acht genomen meer dan gewone bijdrage geleverd heeft. Deze traditie inzake economische wetenschappen werd onlangs nog bekroond in de persoon van prof.

Dr. J. Tinbergen, die met prof. Dr. Frisch de eerste Nobelprijs voor economie deelde. De traditie wordt dus voortgezet wat eveneens hieruit blijkt dat het overgrote gedeelte van de nieuwe boeken over economie die elk jaar op de markt komen oorspronkelijk Nederlands werk is. Op de vermelde 1.201 in 1968 in Nederland uitgegeven werken over sociaal-economische wetenschappen werden er slechts 109 in vreemde talen (overwegend Engels) uitgegeven terwijl van de overige 1.092, 983 oorspronkelijk in het Nederlands waren geschreven.

Deze cijfers dienen echter gekwalificeerd: op het eerste gezicht zijn de in vreemde talen uitgegeven Nederlandse werken over economie weinig talrijk doch het lijkt geen twijfel dat de verhouding snel ten gunste van het Engels zou stijgen wanneer men de zuiver theoretische economische literatuur zou loszien van het geheel der literaire productie in de sociaal-economische sfeer die toch hoofdzakelijk bestaat uit op de praktijk afgestemde boeken. Bovendien houden deze cijfers geen rekening met het in vreemde talen (Engels) in het buitenland uitgegeven Nederlandse werk.

Het Engels is — reeds van vóór de tweede wereldoorlog — het lingua franca geworden van een belangrijk deel der economen; niet in het minst wegens de grote invloed van Engelse en Amerikaanse economische theoretici en hun scholen. Dit geldt zeker voor Nederland, Zuid-Afrika en Vlaanderen waar de jongere generatie van economen tal van Engelse uitdrukkingen in haar vakjargon heeft opgenomen zodat de lectuur van een in het Engels gesteld wetenschappelijk-economisch boek hun niet moeilijker, en misschien gemakkelijker, zal vallen dan die van de Nederlandse versie. Dit brengt met zich mede dat wanneer niet Engelstalige economen wegens de grotere internationale verspreiding een theoretisch werk dat zich tot specialisten richt in het Engels laten verschijnen, het soms «economisch» niet meer verantwoord lijkt het ook nog in het Nederlands te laten verschijnen. Het is slechts wanneer zulk werk om een of andere reden plots bijzonder inslaat — en de ervaring van recente jaren toont aan dat zelfs bijzonder «moeilijke» werken fenomenale oplagen kunnen bereiken wanneer zij bepaalde thema's aansnijden die de openbare opinie beroeren (cf. Gailbraith, Marcuse, zelfs Samuelson!) — dat een Nederlandse vertaling zich zal opdringen om dat werk bij een breder lezerspubliek te introduceren. In bepaalde gevallen wordt dit werk dan nog enigszins gepopulariseerd.

In Nederland, waar een bloeiende economische traditie leeft, bestaat reeds lang de neiging bij economische theoretici om hun werk in het Engels uit te geven. Deze tendens begint zich echter eveneens onder invloed van dezelfde factoren voor te doen in het Nederlandstalig gedeelte van België, waar de economische school nog jong is.

A fortiori geldt dit patroon voor Zuid-Afrika, vermits in dit land het Engels tweede taal is en tot de bagage van elke intellectuele Afrikaner behoort. Op de grote hoeveelheid boeken over economie die op de Nederlandse markt in de jongste vijf jaren verschenen, kan men amper een zestal boeken in het Afrikaans aanwijzen die dan nog meestal sterk op de praktijk gericht zijn: bijvoorbeeld werken van statistische aard of die welke specifiek Zuidafrikaanse problemen behandelen.

Het boek is echter slechts één aspect van de wetenschappelijke informatie. Zowel in Nederland als in Vlaanderen en Zuid-Afrika, bestaan er ook tal van wetenschappelijke tijdschriften en publikaties die uitgaan van universiteiten, stichtingen, officiële organismen en grote

ondernemingen. Ook in die tijdschriften verschijnen echter geregeld in het Engels gestelde artikelen. Hierbij aansluitend kunnen de wetenschappelijke economische congressen en vooral het tweejaarlijks Vlaams Wetenschappelijk Economisch Congres en de Vereniging voor Staatshuishoudkunde in Nederland worden vermeld die met hun referaten en preadviezen in vrij grote mate bijdroegen tot de verspreiding van de economische kennis in Vlaanderen en Nederland.

Bloei van het boek over toegepaste economie.

Wie het enge pad van de zuivere economische gedachte verlaat en het brede gebied van de toegepaste en afgeleide economische literatuur in ons taalgebied overschouwt, stelt een sterke ontwikkeling vast tijdens de jongste jaren. Dit geldt vooral wat Nederlandstalig België betreft, dat een grote achterstand in te lopen had op Nederland. Op dit ruimere gebied komt het in Vlaanderen uitgegeven boek veel meer naar voor. Toch is de uitgeverij in Vlaanderen nog steeds enigszins gehandicapt t.o.v. Nederland en de kans is gering dat dit in de toekomst spoedig zou veranderen. De Nederlandse uitgeverij heeft het natuurlijke voordeel dat ze een grotere markt kan bestrijken ($2 \times$ zo groot als de Vlaamse) terwijl het Vlaamse afzetgebied haar welkome, maar niet essentiële rechtstreekse uitbreidingsmogelijkheden verschaft. De leefbaarheid van een uitgeverij blijft toch ergens bepaald door haar potentieel afzetgebied dat, wat het boek over economie betreft, uiteraard beperkt is: uitgevers spreken van een succes wanneer een economisch-theoretisch werk een oplage van 3.000 exemplaren haalt.

Daarbij komt dat het Belgisch boek op de Nederlandse markt soms nog op bepaalde vooroordelen stuit. Het is dan ook niet verwonderlijk dat sommige Vlaamse economen hun werk in Nederland laten uitgeven. In Nederlandstalig België wordt het Noordnederlands boek daarentegen traditioneel geredeeld aanvaard. Deze ingewikkelde wisselwerking tussen een groot en een klein marktgedeelte van éénzelfde taalgebied is niet uniek: de Oostenrijkse uitgeverij bijvoorbeeld staat in dezelfde toestand tegenover de Duitse.

De Vlaamse uitgeverij munt vooral uit op het gebied van het didactisch-economisch boek — het hand- of leerboek — en het wetenschappelijk boek dat specifiek Belgische problemen behandelt. In de jongste jaren werd in België een opvallend groot aantal dergelijke boeken verspreid die niet zelden één der universitaire studiecentra als oorsprong hebben. Voor dit soort boeken ligt een groeiende markt, niet alleen bij de gespecialiseerde bibliotheken, bedrijfs-, universiteitsbibliotheken e.d. maar ook bij studenten of afgestudeerden die hun kennis op peil wensen te houden. De enorme stijging van het aantal universiteiten waarin ook de economische richting haar deel had en, meer algemeen, de stijgende welvaart in Vlaanderen, laat toe de marktvooruitzichten voor dit soort boeken gunstig te beoordelen. Een groeiende markt wordt ook gevormd door het toenemend aantal bedrijfsleiders en kaderleden die de noodzaak van een wetenschappelijke bedrijfsuitvoering inzien: deze tendens is zowel het gevolg van de steeds grotere complexiteit van de economische en sociale relaties, als van de directe concurrentie van de grote bedrijven in België, vooral die van V.S.-oorsprong, welke in hoge mate gebruik maken van wetenschappelijk bestudeerde methoden van zaakvoering en marktbeleid. Enkele van deze boeken kenden in de jongste jaren een oplage welke die van letterkundige werken benadert of werden in 'pocketuitgave' gebracht: een zeker teken van populariteit vermits een 'zakformaat' slechts rendabel is wanneer het in een voor het Nederlands hoge oplage (15.000 à 20.000 exemplaren) kan worden verkocht. Dit

alles wijst nogmaals op de algemene vooruitgang van de welstand in Vlaanderen.

Besluit.

De hierboven geschetste tendensen — licht en schaduw van de Nederlandstalige economische literatuur — worden tot op zekere hoogte gereflecteerd in de catalogus die de Kredietbank uitgeeft ter gelegenheid van de vermelde boekenbeurs. Uit de selectie van ongeveer achthonderd boeken die erin opgenomen werden, blijkt dat de zuiver economische literatuur in het Nederlands weliswaar beperkt maar toch oorspronkelijk is: de aangesneden thema's tonen aan dat de Nederlandssprekende economen niet op een eiland leven, en zich evenmin beperken tot de prestigieuze maar vaak abstracte monetaire en econometrische richtingen maar zoals hun buitenlandse collega's oog hebben voor nieuwe realiteiten die niet steeds passen in het enge kader van de klassieke economische theorieën: de medezeggenschap in de onderneming, het in twijfel trekken van de industriële- en consumptie maatschappij, de «onaardige» gevolgen van de economische groei vinden er hun deel evenals de nieuwe domeinen van de futurologie, of de nieuwe verworvenheden inzake econometrie of cybernetica. Anderzijds dragen vulgariseringswerken, oorspronkelijk uit het Nederlands of in vertaling, deze nieuwe inzichten in de vorm van pockets of goedkope uitgaven onder een verrassend hoog aantal lezers uit.

Verheugend tenslotte is het groeiend aandeel van de Zuidnederlandse boeken in het gehele Nederlandse marktgebied en dit ondanks de geschetste handicaps die veelal van marktstructurele aard zijn. In 1969 komt het aantal in het Nederlands uitgegeven titels in België voor het eerst overeen met de feitelijke bevolkingsverhouding; deze gunstige evolutie wordt weerspiegeld in deze van de economische bibliotheek in Nederlandstalig België die zowel qua gehalte als qua aantal in de jongste vijf jaren enorm is vooruitgegaan en gerust de vergelijking mag doorstaan met het Noorden. Rekening houdend met de bloei van tal van wetenschappelijk-economische tijdschriften en het oprichten — als sluitstuk — van een eerste Nederlandstalig financieel-economisch dagblad in België, namelijk de *Financieel-Economische Tijd*, komt de economische literatuur in Nederlandstalig België uit dit alles te voorschijn als een nieuwe dynamische tak aan de oude stam der Nederlandse economische literatuur.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Gemeenterecht, jg. 1969 - nr. 10.

Leurhandel. — Militie. — Commissie van Openbare Onderstand. — Gemeentelijk Pensioen. — Stedebouw. — Gebruik in bestuurszaken van Talen. — Gemeentewerken.

Nederlands Juristenblad, jg. 1969 - nr. 39.

Palstra J. Th. M., Het Computerproject «Goede trouw»: Ervaringen en conclusies. — Lyklema H.G., Het Comité van Ministers van de Raad van Europa en de kwestie-Griekenland II (slot). — Centraal register op de Wetgeving. — Van Wijnen W.J.L., In memoriam Dr. S.J. Hamming. — Maeijer J.M.M., Nogmaals: de verhouding ziekenfonds-medewerker-verzekerde. — Nieuw bewijsrecht in burgerlijke zaken. — Bescherming van de persoonlijke levenssfeer. — Ontslag Prof. Mr. J.P. Hooykaas. — Kater H.A., Chaos niet alleen in de titulatuur van de Ned. juristen.